

FISCALE OCTROOIEN EN PACHTEN TE GENT

NA 1750 (DEEL II)

door

P. LENDERS

2.6. Van pacht naar inning door de stedelijke overheid

Na de kennisname van de theoretische discussies over de inning der accijnzen en de Europese gedachtenstromingen daarover, na de ontleding van de pachtcontracten en na wat meer inzicht in de wereld en de gedragingen van de pachters, moeten wij ons tenslotte wenden naar de evolutie van het pachtsysteem. Gent sloot zich bij de Europese trend aan en ging uiteindelijk van aanbesteding aan privé ondernemers over naar inning in eigen beheer. De voornaamste veranderingen deden zich voor in de jaren zeventig en in het begin van de jaren tachtig, periode die ook in Frankrijk doorgaat als het decennium van de hervormingen¹⁵¹. Bij deze ontwikkeling zal niet alleen het sterke beleid opvallen van enkele schepenen met speciale attributies, verenigd in de hervormingscommissie, maar ook de experimenten, die bv. de duur van het pachtcontract meermaals tot één jaar deden beperken. In dezelfde periode groeit eveneens de inmenging van de centrale overheid in het Gentse bestuur: de Junta der Besturen zal de onderhandelingen over de pacht tot zich trekken en bij de toewijzing het laatste woord hebben.

2.6.1. Groeiende staatsinmenging

De groeiende tussenkomsten van de Junta der Besturen in zake verpachting en aanbesteding zijn typisch voor wat de Brusselse regering na 1750, en nog meer na 1763, ondernam t.o.v. de ondergeschikte besturen. Tot aan de oprichting van deze Junta beperkte men zich te Brussel tot de goedkeuring van de verpachting, nadat alles te Gent afgehandeld was. Eventueel gaf men vrijstelling van de openbare aanbesteding, maar de regering nam geen inzage van het contract. De procedure bij de verpachting van 1756 is hiervoor karakteristiek¹⁵².

Vóór 1750 was de kennisname soms nog beperkter. Het gebeurde dan wel eens dat de gewestelijke of plaatselijke overheid gewoon de pacht verlengde of tijdelijk naar eigen beheer overschakelde. Zo had de Vlaamse Statendeputatie in 1740 de pacht voor drie jaar verlengd en de pachter tot directeur van de regie aangesteld¹⁵³. Om dergelijke misbruiken te voorkomen was het toezicht na de Oostenrijkse Successie-oorlog verscherpt.

(151) J.F. BOSHER, *o.c.*, blz. 145, 164-165.

(152) JAS 778: P 17 april 1756 en dossier.

(153) CAPB 369: P 6 juni 1743.

Zoals men weet, werd dan de Junta voor de Auditie van de Rekeningen opgericht. Zij was de voorloper van de Junta der Besturen en had ongeveer dezelfde objectieven: een strengere controle op stedelijke en gewestelijke financiën. Bij de eerste zending van regeringscommissarissen naar Gent, bevatten hun instructies reeds enkele artikels over de fiscale pachten. De auditoren moesten nauwkeurig onderzoeken of er geen rechten in eigen beheer werden geïnd. Zij moesten tevens nagaan welke de pachtvoorwaarden waren, of de toewijzing na een openbaar bod had plaats gegrepen en of geen commissiegelden (*pots de vin*) of andere voordelen weggeïmoffeld waren en door de pachters aan de concessieverlenende overheid geschonken¹⁵⁴. Maar het was nog steeds zo dat de stad soeverein besliste over voorwaarden en toewijzing.

Slechts bij klachten kwam de regering tussenbeide. Dit gebeurde in 1762, toen de magistraat eigengereid enkele artikels van het contract gewijzigd had. Deze ingreep was partijdig en zou als doel gehad hebben bepaalde kanshebbende vennootschappen als mededingers uit te schakelen. De magistraat had o.m. beslist dat de compagnie niet uit vijf vennoten mocht bestaan maar hoogstens uit drie. De pachters mochten ook niet rekenplichtig zijn tegenover de regering. Men fluisterde dat het college van de Keure de uittredende pachter J.B. Van Goethem wilde bevoordeligen en twee concurrenten het recht op mededinging ontnemen: J.B. De Moerloose, die vorstelijk inspecteur van douanen was en de directeurs van de provinciale accijnzen, die een vennootschap met vijf hadden gevormd. Deze laatsten dienden daarop een klacht in bij de regering. Dit beroep op de Geheime Raad was voor de centrale overheid een welkome gelegenheid om precies te vernemen wie het recht had voorwaarden op te stellen en te wijzigen. Voorlopig werd er niets principiëels ondernomen tegen dit recht van de stad. Het enige resultaat van de regeringstussonkomst was dat Gent verplicht werd de inning der taksen uit te besteden volgens de voorwaarden van 1759 en dat Van Goethem's kandidatuur onontvankelijk werd verklaard¹⁵⁵. De magistraat was niet gelukkig met deze beslissing. Welke intriges en motieven bij dit alles speelden, is niet duidelijk. Pensionaris Pycke schreef over de zaak aan de regering een lange gepassioneerde brief, waarin hij een niet mis te verstaan standpunt ontwikkelde: „*J'ai repréhendé publiquement et de mon propre mouvement en sa présence le dit Van Goethem*”¹⁵⁶.

Bij de volgende aanbesteding in 1765 was de Junta der Besturen in functie. Zo gauw zij iets over een nieuwe pacht vernam, trok zij de zaak naar zich. De stad kreeg voorlopig verbod tot de openbare aanbesteding over te gaan. Fiscaal Dierickx moest haar het hele dossier met de voorwaarden van het contract overmaken. Eerst na het bestuderen hiervan kreeg Gent de toelating voor de aanbesteding. De Junta keurde de voorwaarden goed en noteerde in haar consulte dat zij de regelingen bevestigde zoals die drie jaar voordien door de Geheime Raad gedecreteerd waren. Het

(154) JAS 778: Instructies 16 december 1752 en 16 april 1755.

(155) G.R. 276 B: P 17 mei 1762, D 21 mei 1762.

(156) R.F. 3914: Pycke aan Cobenzl 14 juni 1762.

zinnetje is betekenisvol : goedkeuring van de voorwaarden is een regeringstaak. In het dossier van de jonge Brusselse instelling legde het voor de toekomst een hypotheek op de vrijheid van de stad Gent in deze aangelegenheid ¹⁵⁷.

In 1768 ging de Junta een stap verder : voortaan moesten de pachters hun kandidatuur naar Brussel zenden. Weer zag zij de voorwaarden na. Zij liet de formulering niet meer afhangen van het werk van de Gentse administratie, maar verbeterde of vulde ze eigenmachtig aan. De stedelijke magistraat mocht alleen nog advies geven over de kandidaturen en de regiekosten. De Junta besliste over de ontvankelijkheid van de kandidaatstellingen en de uitgaven. Na dit voorbereidend werk mocht men te Gent het openbaar opbod van de aanvaarde vennootschappen laten beslissen. Het college van de Keure lijkt niet geprotesterd te hebben tegen het ontnemen van initiatief en autonomie. Verwoerd en voldaan noteerde de Junta dan ook : „*Les échevins de la Keure ont satisfait à tout ce qui leur était enjoint*” ¹⁵⁸.

In 1772 kwam er wel even een reactie vanwege het „buffet”, de groep pensionarissen en secretarissen. Pachter De Moerloose had zich tot de regering gewend met een verzoek tot verlenging van het pachtcontract. Het buffet had hierover van de magistraat een stemming bekomen, die zoveel als een veto tegen de man betekende. De reden hiervoor lag alleen bij het feit dat de zaak niet in eerste instantie te Gent aanhangig gemaakt was. De regering stapte daar kordaat over heen en bevestigde de pachter in zijn contract ¹⁵⁹. Het doel van haar actie, zo stipte de Junta brutaal aan, was „*de lier les magistrats qu'il ne faut plus ménager*” ¹⁶⁰.

De machtsdrang van de jonge auditeurs van de Junta der Besturen was echter niet vlug verzadigd. Op bevel van minister Starhemberg hadden zij zich in 1772 moeten schikken in de voorstellen van regeringscommissaris Dierickx. Deze had tegen het advies van het buffet in en tegen de meerderheid van het college van de Keure een verlenging van het contract De Moerloose gewenst. Bij het einde van deze verlenging, in 1773, was de Junta de minister voor. De jonge auditeur A. Limpens (1743-), die er referendaris was voor de Vlaamse aangelegenheden, had tijdig de nodige vrijheid bekomen van voorzitter de Cazier. Over het hoofd van Vilain XIII en Dierickx heen en buiten het medeweten van de Gentse magistraat onderhandelde hij met de drie voornaamste pachtersvennootschappen. Hij liet ze naar Brussel komen en speelde ze tegen elkaar uit. Hij kon de pachtsom ernstig verhogen en andere financiële voorzieningen verbeteren. Daarna werd het dossier terug naar Gent gezonden : de stad mocht de inschrijving open verklaren mits het aanvaarden van de nieuwe voorwaarden en het opleggen van een minimum inzet van £ 51.000. De magistraat maakte bezwaar. Vooral de moraliteit en de betrouwbaarheid van de hoogste bidders — met o.m. J.B. Van Goethem — schrikte hem af.

(157) JAS 25, fol. 44 en 93-94 ; 762 : P 30 maart 1765. G.R. 276 B : Dierickx aan Geheime Raad 1765, P 17 april 1765.

(158) JAS 762 : P 18 april en 17 mei 1768 en dossiers.

(159) JAS 762 : P 22 april 1772, Dierickx aan Starhemberg 18 april 1772.

(160) JAS 762 : P 27 april 1772.

Alle argumenten werden door de Junta afgekraakt: zij zette door en kon eens te meer in haar rapport victorie kraaien¹⁶¹.

Het daarop volgend jaar, 1774, was de hervormingscommissie van de magistraat de Junta voor met voorstellen over het pachtcontract. De Brusselsse instelling liet echter niet af: „*afin de ramener le tout à la surveillance du gouvernement et de suivre de près le travail du nouveau comité*” onderzocht zij met een kritisch oog de Gentse voorstellen. Zij moest echter rekening houden met een nieuw feit: het bestaan van de hervormingscommissie, ook commissie voor financiën geheten. Deze ontwikkelde een techniciteit en een zorg, die het „buffet” vroeger niet bezat. Tegenover de specialisten van de regering stelde nu de stad haar financiële experts en fiscale specialisten op. De voorstellen van de commissie waren zo redelijk dat de Junta moeilijk anders kon dan ze aanvaarden¹⁶². Toch gaf zij haar centralistisch streven niet op. „*Il faudra faire naître les sources de l'amélioration en partie du travail du commissaire et en partie de celui des députés de la trésorerie. Le gouvernement doit être le centre commun où tout aboutira*”, adviseerde zij betreffende het werk van de commissaris ter auditie van de rekeningen en van de hervormingscommissie¹⁶³.

De volgende keren was de stad weer initiatiefnemer en tevens uitvoerder bij de hernieuwing der pachten. De Junta voerde echter in 1777 een nieuw wapen aan in de strijd om de zeggenschap in het Gentse stadsbestuur: zij liet de landvoogd tussenkomen. Karel van Lorreenen — en niet meer het schepencollege — deed de toewijzing en confermeerde het contract. Het was een impliciete bevestiging van het interventierecht van de Junta¹⁶⁴. In 1780 werd tenslotte de actieve hervormingscommissie opgeheven door de regering: haar taak was ten einde, vond men te Brussel¹⁶⁵.

Daarbij bleef het. In 1786 werd plots door de Junta verordend dat de inning der accijnzen te Gent voortaan in eigen beheer zou gebeuren. Dit was al jaren lang aangevraagd en voorbereid. Toch kwam de inwilliging van het verlangen nog onverwacht. Het betekende uiteindelijk dat de vorst soeverein tussenkam in aangelegenheden van lokale aard¹⁶⁶.

2.6.2. De Pachtvereenkomsten en hun resultaten

De compagnie, belast met de inning der accijnzen, was eigenlijk een der voornaamste ondernemingen, die de stad Gent in de Theresiaanse tijd kende. Zo'n bedrijf was weliswaar minder belangrijk wat betreft directe investeringen, ofschoon inzake borgstelling grote eisen gesteld wer-

(161) JAS 762: Dierickx aan Starhemberg 13 april 1773, P 20 april en 11 mei 1773, D 25 april 1773 en dossiers. SEG 1956: Starhemberg aan Vilain XIII 24 april 1773 en antwoord 29 april 1773. De dertigjarige A. Limpens zou nog datzelfde jaar bevorderd worden naar de Raad van Financiën. Reeds op het einde van 1772 was hij door de Cazier voor deze promotie voorgedragen.

(162) JAS 762: P 20 april 1774. SAG 107/27, fol. 81-82.

(163) JAS 764: P 9 maart 1773.

(164) JAS 762: P. 15 april 1777.

(165) OPBA, dl. XI, blz. 445-446.

(166) OPBA, dl. XII, blz. 543.

den. Het was ook niet het grootste wat betreft het tewerkgestelde personeel. Wel is het merkwaardig als activiteit van de tertiaire sector en als risicodragende onderneming, die aan de overheid een verzekeringspolis schonk betreffende het bedrag der fiscale ontvangsten. Weinige bedrijven zullen de omzet en de winst bereikt hebben, die een pachterscompagnie maakte.

Wij brengen in tabel I op een meer overzichtelijke manier de voorname gegevens van de pachtcontracten. Men vindt er de naam van de hoofdpachter en van zijn vennoten, de financiële voorwaarden en de winsten. De inkomsten uit boeten en verbeurdverklaringen zijn niet te achterhalen, maar zij zouden de belangrijkste bron van verrijking zijn geweest voor de pachtvennootschap. (Tabel I zie volgende bladzijden).

2.6.2.1. Pachtuitbatingen zonder overheidstoezicht (1750-1768)

Tijdens de Franse bezetting (1745-1749) in de Oostenrijkse Successie-Oorlog was de compagnie Jan De Buck te Gent uitbater van de accijnsheffingen. Na het overlijden van de 'principael' in 1748 nam vennoot Staf Nicolle de leiding over. Wanneer de Franse troepenmacht op het einde van januari 1749 de stad had ontruimd, werd aan dezelfde compagnie nog een jaar later verlenging van het contract toegekend.

Het jaar nadien, op 1 mei 1750, volgde Pieter Motte 'principael' Nicolle op. De duur van het contract bedroeg weer drie jaar en de pachtprijs bleef op £ 39.000 vastgesteld. Belangrijk was hierbij dat de compagnie een nota mocht indienen met de regiekosten. Deze omvatten personeels-, kantoor- en werkingsuitgaven en moesten met documenten worden gestaafd. Het aandeel in de winst daarentegen bleef beperkt: het bedroeg 10 %, maar werd slechts uitgekeerd op het bedrag dat de £ 42.000 netto overtrof. Het is begrijpelijk dat de pachters ervoor zorgden dat de kostennota hoog opliep.

In 1753 bekwam waarschijnlijk dezelfde pachtvennootschap de inning der belastingen. Er moet dan een verschuiving in de machtsverhoudingen binnen de compagnie gebeurd zijn. In elk geval was P. Motte niet meer 'principael', doch slechts vennoot. Toen de hoofdpachter, Pieter Hellebaut, stierf, kreeg hij opnieuw de leiding van de compagnie.

De pachtprijs was inmiddels met £ 1.500 gestegen tot £ 40.500, terwijl aan het pachtcontract een belangrijke wijziging was aangebracht: de drempel voor deelname aan de winst was verlaagd. Hij lag niet meer £ 3.000 boven de bedongen pachtprijs, maar was gesteld op het niveau van deze prijs. Rekening gehouden met de pacht viel hij van £ 42.000 of £ 39.000 + £ 3.000 op £ 40.500.

Bij gebrek aan documenten is het niet duidelijk welke redenering de stad hierbij gemaakt heeft, noch welke onderhandelingen hierover voer- aangaandelijk met de kandidaat-pachters gevoerd werden. Het is opvallend dat beide partijen er voordeel bij hadden, de pachter echter het meest. De hogere pachtsom was gunstig voor de stad: zij sloot daarmee een verzekering af voor een hoger inkomen. De verlaging van de drempel voor deelname in de winst bevoordeligde de pachters. Dat deze laatsten de voor-

TABEL I
FISCALE PACHTEN TE GENT 1745-1786

178

<i>Datum</i>	<i>Titularis en Vennoten (1)</i>	<i>Pachtprijs in ponden (2)</i>	<i>Meerontvangst Bedrag in ponden (2)</i>	<i>Aan Pach- ter (3)</i>	<i>Bestemming van boeten</i>	<i>Regie- kosten in pon- den (4)</i>	<i>Aanmerkingen</i>
1745/46	DE BUCK Jan (ELBO Pieter)	39.025	11.957	1/10 boven £42.000	AAN PACHTER	5787	- Jaar: 1 mei - 30 april
1746/47	DE BUCK Jan (NICOLLE Staf en ?)	39.000	9.312	1/10 boven £42.000	«	5635	
1747/48			4.315			5631	
1748/49			7.124			7354	
1749/50	NICOLLE Staf	39.000	5.233	1/10 boven £42.000	«	6396	- Pacht verlengd zonder openbare aanbesteding
1750/51	MOTTE Pieter	39.000	1.119	1/10 boven £42.000	«	6184	- In 1750-1751 geen aandeelsuitkering
1751/52			5.439			6596	
1752/53			7.229			?	
1753/54	HELLEBAUT Pieter (P. MOTTE en J. HEYE)	40.500	6.752	1/10 boven pacht- prijs	«	5400?	- P. MOTTE wordt hoofd van de compagnie na de dood van P. HELLEBAUT
1754/55			3.683			«	- Regiekosten vastgelegd bij resolutie van 10 april 1756
1755/56			8.415			«	

P. LENDERS

(6)

1756/57	P. MOTTE (Jan HEYE en BAUWENS)	40.500	6.049	«	«	5400	- Pacht verlengd zonder openbaar bod
1757/58			4.714			«	- J. HEYE wordt in 1758 hoofd van de compagnie na de dood van P. MOTTE
1758/59			4.658			«	
1759/60	J.B. VAN GOETHEM (J. HEYE, Pieter VAN DER BRUGGHEN)	41.050	3.822	«	«	«	
1760/61			4.754			«	
1761/62			3.815			«	
1762/63	W. LIEDTS (P. VAN DER BRUGGHEN, Jan NECKE- BROECK)	42.600	1.076	«	« (?)	«	- Conflict omwille van de wij- zigingen van twee artikels van het pachtcontract. - J.B. Van Goethem wordt uit- gesloten
1763/64			3.991			«	
1764/65			6.149			«	
1765/66	J.B. DE MOERLOOSE (Philippe DE WULF, Frans VAN DE VIJVER)	43.000	5.287	«	2/3 aan pachter 1/3 aan politie	«	- J.B. Van Goethem in eer- hersteld doet via concurre- rende compagnie het bod omhoog gaan.
1766/67			7.575			«	- Junta der Besturen onder- zoekt voortaan de pachtvoor- waarden
1767/68			8.599			«	

(1) Eerst de naam van de hoofdpachter, daarna die der vennoten, voor zover zij bekend zijn.

(2) Uit rekeningen van „Tresorij” en „Gemeene Middelen”. SAG 400/310199. en 450/15199 en RK 35055 - 35094 en 35140 - 35190

(3) JAS 762 en 763.

(4) SAG 527/17.

1768/69	J.B. DE MOERLOOSE (Ph. DE WULF, W. LIEDTS, J. LANCSWEERT)	47.025	1.957	1/3 boven pacht- prijs	1/3 aan pachter 1/3 aan stad 1/3 aan politie	«	- Junta trekt pachtzaken tot zich - Klachten tegen De Moerloose zonder gevolg.
1769/70			3.612			«	- Enkele artikels van het con- tract gewijzigd. - J.B. Van Crombrugghe met controle- opdracht belast. - Stad draagt de helft van de proceskosten.
1770/71			4.018			«	
1771/72	J.B. DE MOERLOOSE (Ph. DE WULF, W. LIEDTS)	47.525	4.822	«	«	5480	- Verlenging zonder openbare aanbesteding. - Ch. de Brau- wer controleur.
1772/73	J.B. DE MOERLOOSE (Ch. DE BRAUWER, adv. LECAT)	48.525	3.500	«	«	5400	- Id. - Een hoger bod niet aan- vaard. Controleambt afge- schaft.
1773/74	Ph. DE WULF (J. LIEDTS, J.B. VAN GOETHEM)	51.625	(Verlies) - 241	1/4 boven pacht- prijs	«	«	- Openbare aanbesteding. - Pachter aangesteld tegen be- zwaren van de magistraat.
1774/75	zelfden	51.625	2.784	1/15+ boven pacht- prijs	«	«	- Proef op voorstel van com- missie van financiën. - Pacht verlengd zonder openbare aanbesteding. - Hoger bod van De Moerloose niet aan- vaard.
1775/76			3.309	fl.500			
1776/77			7.650	wiss. per vennoot			

1777/78	zelfden	52.500	6.561	1/15+	«	«	- Contract verlengd zonder openbare aanbesteding.
1778/79			5.116	fl.600			- J. Liedts wordt hoofd van de compagnie na dood van Ph. De Wulf in 1779
1779/80			7.634	wedde per vennoot			
1780/81	J. LIEDTS (Louis De Vlieggher J.B. Van Goethem)	52.500	10.639	1/15+fl. 800 wedde a.d. eerste pachter, fl.600 wedde a.venn.	«	«	- Verlenging zonder openbare aanbesteding.
1781/82			9.542				
1782/83			10.758				
1783/84	zelfden	52.500	?	£659 per jaar + fl. 800 a.eerste en fl. 600 aan overige pachters	«	«	- Verlenging. - Belastingverlaging doorgevoerd. - 1783-1784: 1 1/2 jaar tot 30 october.
1784/85			?				- Vanaf 1784 begint het boekjaar op 1 november en eindigt op 30 october.
1785/86			?				- Tantième op 5 februari 1785 forfaitair vastgelegd.
1786/87	J. LIEDTS, directeur L. DE Vlieggher, onder-directeur	56.000 streef cijfer	ontvang- sten	Wedden: 2/3 aan stad 1/3 aan politie zo streefcijfer bereikt fl. 2000 aan directeur en fl.1200 aan onder-directeur Vanaf £ 60.000 1/15 als tantième			- Bod van De Moerloose afgeslagen in 1786 en 1788. - Verantwoordelijke schepen aangesteld. A.J. Goethals met fl.1000 wedde.
1787/88							
1788/89							
1789/90		53.413					
1790/91		60.539					

naamste beneficiarissen zouden zijn van de nieuwe clause was te voorzien en werd door de feiten bevestigd. Zo het netto-inkomen van Gent steeg van gemiddeld £ 43.600 per jaar in 1750-1753 tot £ 46.800 in 1753-1756, groeide het gedeelte van de ontvangsten, waaruit de pachters hun tantième van 10 % trokken, nog sterker aan: van globaal £ 6.668 tot £ 18.850. Dat resultaat moet de magistraat zeker voorzien hebben en hij moet de pachters dan ook tot een tegenprestatie verplicht hebben. Welke deze geweest is, kunnen wij alleen maar gissen, maar er zijn redenen om aan te nemen dat deze in de regeling van de regiekosten lag. Gezien o.m. de tevredenheid van het college van de Keure op het eind van het contract is het niet onwaarschijnlijk dat de schepenen aan de pachters gevraagd hebben de regiekosten te drukken en in alle eerlijkheid en vertrouwen hierover een open boekhouding aan te leggen ter inzage van de stad. Iedereen wist nu wel dat de regiekosten de laatste jaren erg opgelopen waren en bij een hoge drempel voor winstdeelname voor de pachter een achterpoortje vormden, die toegang gaf tot een compensatie voor zijn inspanning. Op het einde van de pacht werden de regiekosten dan ook forfaitair voor de toekomst vastgelegd bij resolutie van het schepencollege van 10 en 22 april 1756. De vaste som van £ 5.400 lag bijna £ 2.000 lager dan de kostennota's die in 1748-1752 ingediend waren¹⁶⁷.

In 1756 werd het contract van de compagnie Pieter Motte zonder openbare aanbesteding verlengd. Nu het bedrag van de regiekosten definitief geregeld was, wilde het college zich meer op een stipte heffing concentreren. Het had daarover met de hoofdpachter onderhandeld. Deze had zich opnieuw tot samenwerking bereid verklaard en beloofd de heffingen beter te verzorgen. Hij was ertoe bereid aan het college zijn kennis en ervaring integraal mee te delen. De pachtprijs werd daarom op £ 40.500 gehandhaafd. Daar P. Motte als een integer man bekend stond — pas jaren na zijn dood zou men tot een ander inzicht komen — hoopte het stadsbestuur op deze manier de regie te kunnen voorbereiden en meer inzicht te krijgen in de fraude, in de druk en in de weerslag van de stedelijke belastingen. De regeringscommissaris H. de Wavrans was dezelfde mening toegedaan en had de verlenging van het contract te Brussel bepleit. Tevens werd aan Pieter Motte de inning van het lastgeld uit de hand verpacht¹⁶⁸.

P. Motte stierf nog tijdens de pachttermijn. Hij werd opgevolgd door vennoot Jan Heye.

In 1759 ging de pacht naar de turbulente J.B. Van Goethem. Deze had een nieuwe pachtersvennootschap opgericht, waarin hij J. Heye als man van ervaring in de business had opgenomen. Hij had voor zichzelf de leiding van de onderneming opgeëist. De prijs, die Van Goethem voor de pacht betaalde, lag £ 550 hoger dan drie jaar voordien.

De overgang naar de regie was praktisch niet ter sprake gekomen wegens oorlogsomstandigheden. De Zevenjarige Oorlog (1756-1763) bracht mee

(167) Gegevens in SAG 527/17.

(168) JAS 778 : P 17 april 1756 en dossier. SEG 1447 : Cobenzl aan Sandelin 27 februari 1756. Het lastgeld werd verpacht voor een bedrag, dat gelijk stond met de gemiddelde ontvangst der laatste drie jaar.

dat de Staten van Vlaanderen elk jaar belangrijke toelagen als buitengewone beden stemden. In tegenstelling tot de gewone beden, waarvan zij was vrijgesteld, moest de stad Gent hierin wel bijdragen. Daarom veranderde men voorlopig niets aan de inningsmethodes : de pacht verzekerde de magistraat immers tegen het risico van lagere incasseringen.

In 1762 was de oorlog nog niet ten einde. Toch verlangde de magistraat dezelfde pachter aan te houden. Hij vond dit de beste manier om stilaan de overgang naar de regie voor te bereiden : een goede pachter was het best geplaatst om hetzelfde werk in overheidsdienst te doen. Daar de regering van geen verlenging wilde weten, had de stad enkele voorwaarden in het pachtcontract gewijzigd om andere kandidaten uit te sluiten en pachter Van Goethem te bevorderen. De regering was er niet gelukkig mee : de Geheime Raad had twijfels over de geschiktheid van deze man en vooral over zijn eerlijkheid ¹⁶⁹.

Ten gevolge van dit manœuvre van de magistraat werd de strijd rond de aanbesteding bijzonder heftig. De directeurs van de provinciale fiscaliteit tekenden te Brussel protest aan tegen de gewijzigde artikels, die hen als pachter uitsloten. Een vennoot van J.B. Van Goethem, ontvanger Pieter Van der Bruggen, verliet de compagnie en gaf hieraan veel ruchtbaarheid. Hij beschuldigde Van Goethem van allerlei onregelmatigheden. Ook tegen zijn vennoot J. Heye haalde hij erg uit, zodat een gerechtelijk onderzoek moest ingesteld worden. Zo kon de aanbesteding pas op 4 mei gebeuren. Aanvankelijk haalde Van Goethem toch zijn slag thuis en kreeg hij de pacht. Doch zijn tegenstanders legden er zich niet bij neer. Na een maand verbrak de regering de aanbesteding. Zij verklaarde Van Goethem onaanvaardbaar als pachter en herstelde de oude aanbestedingsvoorwaarden. Zij verordende tevens een nieuwe oproep tot de kandidaat-pachters. Het was Pieter Van der Bruggen, die voor zijn nieuwe vennootschap de pacht bekwam. Hij had na zijn ruzie met Van Goethem een concurrerende compagnie opgezet en Willem Liedts het directeurschap geschonken. Deze haalde het uiteindelijk tegen de directeurs van de provinciale fiscaliteit, die steeds ophoogden. De pacht bracht £ 1.150 meer op dan een maand voordien was aangeboden en werd voor £ 42.600 toegewezen ¹⁷⁰.

In 1765, tegen het einde van de uitbatingstermijn, was de oorlog ten einde, en werd de overgang naar eigen beheer weer besproken. Ditmaal werd de pas opgerichte Junta der Besturen, — en niet meer de Geheime

(169) G.R. 276 B : P 21 april en 17 mei 1762 en dossier. R.F. 3914 : verzoekschrift 10 mei 1762, Pycke aan Cobenzl 14 juni 1762. SAG 107/24, fol. 63-66.

(170) G.R. 276 B, P 21 april, 17 mei en 5 juni 1762 en dossiers. RF 3914 : Verzoekschrift 10 mei 1762, Pycke aan Cobenzl 14 juni 1762. SAG 107/24, fol. 63-66. Pieter Vander Bruggen was ontvanger van het pondgeld. Op het einde van 1765 ging hij bankroet, waarbij hij aan de stad £ 4.213 schuldig bleef. Hij werd aangehouden en zijn bezittingen werden verkocht. Zijn boekhouder, J.B. Van Crombrugge, werd op 30 december 1765 met zijn opvolging belast. Een lid van het college van de Keure had ten voordele van P. Van der Bruggen onverantwoorde maatregelen doen treffen. Hij had nl. doen „*décharger les cautions du receveur Van der Bruggen, où la ville perd fl. 24.000, pour favoriser un ami de (l'échevin d'Hane de) Leeuwergem dans l'administration de la ville*”. SEG 2058 : Vilain XIII aan Cobenzl 7 mei 1768. SAG 107/24, fol. 237. R.K. 35173.

Raad, — met het onderzoek van de opportuniteit van deze regie belast. Raadsfiscaal Dierickx, die inmiddels regeringscommissaris voor de stad Gent was benoemd, moest over het verzoek advies uitbrengen. Hij verwittigde de Junta dat een belangrijke fractie van het schepencollege geen interesse had voor deze nieuwe overheidsopdracht, nl. de inning in eigen beheer. Deze groep voelde weinig voor het opnemen van fiscale en financiële verantwoordelijkheden. Haar leden oordeelden daarbij veelal erg subjectief en waren niet in staat zich los te maken van familiale en persoonlijke bindingen. Deze toestand bood geen waarborg voor een eerlijke en onpartijdige inning der taksen.

De Junta bleek er dezelfde mening op na te houden. In haar consulte wees zij slechts even op het gebrek aan competent, leidinggevend personeel, dat de taak van directeur en onderdirecteur moest krijgen. Het was vooral het paternalisme en de vriendjespolitiek¹⁷¹ van de magistraat, die haar tegenhield. „*Il semble au contraire que ces magistrats pensent ordinairement ne pouvoir mieux faire sentir au public l'autorité qui leur est confiée que par des grâces et des indulgences à ce sujet,*” schrijft de rapporteur van de Junta Th. de Grysperre (1729-1785). Hij was tot enkele maanden voordien pensionaris van Oostende geweest en kende de Gentse mentaliteit allicht door zijn functie. De weigering van de regering het eigen beheer door te voeren steunde dus in 1765 niet zozeer op principiële bezwaren als op praktische beschouwingen.

De Junta werd daarbij erg ontevreden, toen zij vernam dat een meerderheid in het college van de Keure het eens te meer opnam voor ontduikers. Men wilde nl. de uittredende pachter, W. Liedts, uitsluiten van de toekomstige pacht, omdat hij een aantal smokkelaars eerlijk en zonder aanzien des persoons had beboet. Liedts moet daar iets van vernomen hebben en had zich over het hoofd van de stadsmagistraat heen tot de regering gewend om een verlenging van zijn contract te bekomen. Wel aanvaardde men te Brussel de klacht, maar het verzoek werd geweigerd: er moest een openbare aanbesteding plaatsvinden. De regering zou er echter over waken dat de toewijzings- en uitbatingvoorwaarden niet werden gewijzigd en Liedts gelijke kansen waarborgen.

Toch werd er iets aan de pachtcondities veranderd: zij werden in overeenstemming gebracht met het vorstelijk reglement betreffende de „stadswakende mannen”. De wijziging had dus niets met afweren van de aanspraken van Liedts te maken. Het reglement van 1752 had verordend dat $\frac{1}{3}$ van de boetes en verbeurdverklaringen, door de pachters uitgesproken, naar het behulpzame politiepersoneel zou gaan. Twaalf jaar na de uitvaardiging eiste de Junta de opname van deze clause in het contract. Sinds hun oprichting hadden de „pandoeren” trouwens veel hulp geboden in de strijd tegen de fiscale fraude.

De openbare aanbesteding bracht slechts £ 400 meer op dan drie jaar voordien. Het verminderde aandeel in de boetes zal hier wel voor iets tussenzitten. Toch stegen de accijnsontvangsten in de jaren 1765-1768 in aanzienlijke mate en ook de tantièmes van de pachters. Wij vermeld-

(171) Een voorbeeld daarvan vindt men in voorgaande noot.

den reeds dat J.B. De Moerloose zijn eerste pachtersmandaat bekwam niettegenstaande de ernstige concurrentie van W. Liedts en het opbieden van een stroman, die de in eer herstelde Van Goethem vertegenwoordigde. Deze verschool zich voorlopig achter een compagnie, waarvan hij nog niet openlijk vennoot wilde zijn. Wel had hij zich in de gunst van de magistraat weten te dringen. Toen zijn compagnie de uitbating van de stedelijke fiscaliteit niet bekwam, was het college van de Keure hem indachtig: hij kreeg ten persoonlijken titel en zonder openbare aanbesteding de uitbating van de graanmolen en van het lastgeld in pacht¹⁷².

2.6.2.2. Controle op het werk der pachters (1768-1774)

In 1768 kende het Gentse stadsbestuur een ingrijpende wijziging, die zijn weerslag zou hebben op het hele domein van de stedelijke financiën.

Tegen het verstrijken van het pachtcontract 1765-1768 was het eigen beheer opnieuw ter sprake gekomen. Voorschepen Vilain XIII had samen met enkele leden van de magistraat te Brussel stappen ondernomen om de overgang te realiseren. Zij waren erg bezorgd om de bezwaren, die de Junta drie jaar voordien geopperd had en die aan de voorschepen meegegeeld waren. Het kwam er voor hen op aan een beheer voor de fiscaliteit uit te bouwen, dat niet alleen competent was, maar vooral onafhankelijk optrad. Daarom hadden zij zich tot de vier directeurs van de provinciale fiscaliteit gericht. Dezen waren hoge ambtenaren, beschikten over veel ervaring, stonden bekend als integer en werden door iedereen geacht. Ook de Junta der Besturen had vertrouwen in hun organisatietalent, hun correct optreden en hun competentie. Voor een aantal stedelijke en gewestelijke besturen was het beroep op hun leiding de doorslaggevende reden geweest om over te schakelen naar de regie. In het bijzonder beantwoordde de hoofddirecteur van de Vlaamse fiscaliteit, F. Rigauts, aan het profiel van de gezochte leider. Hij was een eerlijke ambtenaar en een harde werker en bezat de sterke persoonlijkheid die kon optornen tegen bevestigingen van favoritisme. Zijn werk voor de Staten van Vlaanderen bond hem daarbij aan het Gentse stadhuis, waar de statenadministratie was ondergebracht. F. Rigauts was persoonlijk bevriend met Vilain XIII en genoot ook het volle vertrouwen van fiscaal Dierickx. Toch weigerde hij in te gaan op het verzoek van de kleine groep schepenen. Officieel heette het dat hij reeds werk genoeg had. In feite was hij vooral beducht voor moeilijkheden met wispelturige schepenen en hun vlagen van favoritisme: met het college in functie was geen eerlijke en onpartijdige inning mogelijk. Het eigen beheer kon dus nog niet ingevoerd worden.

Wilde de stad Gent tot eigen beheer komen, dan moesten de grote middelen ingezet worden. Dit betekende de installatie van een nieuw schepencollege. Ook andere beleidsopties pleitten daarvoor. Tijdens het

(172) G. BIGWOOD, *o.c.*, blz. 208. G.R. 276 B: Magistraat aan Dierickx 7 maart 1765. JAS 25; fol. 44 en 93-94; 762: Dierickx aan Geheime Raad 26 maart 1765, P 30 maart 1765 en dossier. J.B. De Moerloose, de nieuwe pachter, was sinds 15 juli 1763 staatmaker der bieren. Betreffende de stadswakende mannen zie F. DE POTTER, *o.c.*, dl. I, blz. 405-407.

voorjaar van 1768 waren de ruzies, de partijschappen en de verdachtmakingen in het college van de Keure tot zo'n hoogtepunt opgelopen, dat de zittingen van de magistraat ongenietbaar waren geworden. Vilain XIII vroeg aan minister Cobenzl een vernieuwing aan van de stadsmagistraat en bekwam ze zonder veel moeite. Wegens de omslachtige procedure duurde het nog wel even voordat alles rond was. Op 11 juli werd de magistraat bedankt, die zeven jaar in functie was, en vervangen door een nieuwe ploeg, die tot 1783 zou aanblijven. Vilain XIII werd als voorschepen gehandhaafd, zijn „vrienden” en politieke medestanders bewaarden hun mandaat. Op 12 juli kwam het nieuwe college van de Keure voor het eerst samen voor een werkvergadering. Het werd een belangrijke zitting: de voorschepen ontvouwde een plan voor een nieuwe politieke koers, waarbij de zorg voor de schulden en de fiscaliteit en een vernieuwing van de bestuurlijke methodes centraal stonden. Maar op dat ogenblik was de beslissing over de inningsmethode der fiscaliteit al lang gevallen, want een nieuwe pacht ging steeds op 1 mei in.

Na de weigering van Rigauts had men beslist voorlopig bij de pacht te blijven. Alleen had men een nieuwe instelling voorzien: die van controleur der pachters. De aantijgingen tegen pachter De Moerloose, die, zoals wij reeds zagen, in 1768 tot een gerechtelijk onderzoek en een aanhouding voerden, waren de onmiddellijke aanleiding geweest tot de instelling. De magistraat had de noodzaak van enige controle zonder moeite aanvaard en na een oproep al vlug een van de acht kandidaten benoemd. De nieuwe controleur viel echter niet in de smaak van de Junta en zo casseerde de regering onmiddellijk de aanstelling, onder het beding dat de man te oud was. Terzelfdertijd stelde zij de nieuwe stedelijke controleur aan. Zij had daar belang bij, want haar kandidaat had aan fiscaal Dierickx toegezegd alle informatie over de administratie van de stad Gent aan de regering door te spelen. De nieuw-benoemde was de ontvanger van het pondgeld, J.B. Van Crombrugge¹⁷³. Hij was in 1765 de falende ontvanger P. Van der Bruggen opgevolgd en had tot grote tevredenheid van de stad orde kunnen brengen in de verwarde administratie van zijn bankroete voorganger. Hij had daarbij de ontvangsten van het pondgeld met £ 2000 doen stijgen. Het doel dat de nieuwe controleur voor ogen moest houden, was de strijd tegen „*les fraudes et les malversations dont les admodiateurs actuels sont accusés*”. Zijn bevoegdheid was in het pachtcontract nauwkeurig omschreven. Hij moest er

(173) Tussen de kandidaten voor het ambt van controleur bevonden zich twee oud-pachters: J. Heye en J.B. Van Goethem. Deze laatste was te Brussel fl. 700 gaan aanbieden voor zijn aanstelling. De magistraat had N.F. Van Steynemeulen benoemd, een oud-bediende van de vorstelijke douanediensden. De regering duidde niet alleen J.B. Van Crombrugge aan, zij stelde tevens eigenmachtig een substituut aan om hem te vervangen in zijn functie van ontvanger van het pondgeld, nl. de jonge fiscale ambtenaar Jacques Mechelynck. J.B. Van Crombrugge was sinds 1752 in stadsdienst als boekhouder-ontvanger van het wijnrecht en van het maalgeld. In 1765 was hij ontvanger van het pondgeld geworden. JAS 762: P 18 april en 17 mei 1768, Gent aan Raad van Financiën 6 mei 1768, Dierickx aan Raad van Financiën 7 mei 1768.

vooral op letten, zo luidden de instructies, dat het eigen personeel van de pachters niet voor rekening van zijn bazen zou smokkelen¹⁷⁴.

Verrijkt met het nieuwe controle-ambt was de pacht uiteindelijk uitbesteed. Zij werd toegewezen aan de verruimde compagnie De Moerloose, waartoe nu ook W. Liedts toegetreden was. Deze had, na het faillissement van zijn vennoot Pieter Van der Bruggen (december 1765) en de ontbinding van zijn vennootschap, toenadering gezocht tot J.B. De Moerloose en was zijn vennoot geworden.

De openbare aanbesteding bracht £ 4025 meer op dan drie jaar voordien. Dit was een enorme toename van de vaste jaarprijs, wellicht de hoogste van de eeuw. Het was duidelijk dat de algemene vrees niet waarheid werd dat nl. de aanstelling van een controleur de prijs van de pacht zou doen dalen. Een verklaring voor deze stijging mag men zeker zien in de gunstige economische conjunctuur en de stijgende consumptie. De ontvangsten waren in de voorbije drie jaren met een grote sprong vooruitgegaan en met bijna £ 4000 gestegen. Dit wisten de antagonisten De Moerloose en Van Goethem heel goed en het had hun opbod beïnvloed. Tevens was de verdeelsleutel voor de „excessentie” of winst gewijzigd in een zin, die gunstig was voor de pachters. Voortaan zou $\frac{1}{3}$ van de ontvangsten boven de bedongen pachtprijs naar de pachters gaan en $\frac{2}{3}$ naar de stad, terwijl de verdeelsleutel voordien respectievelijk $\frac{1}{10}$ - $\frac{9}{10}$ bedroeg. Dit gaf de pachters bij gevoelig lagere winst een even groot inkomen. In ruil hiervoor bekwam de stad echter $\frac{1}{3}$ van de boeten en verbeurdverklaringen en moesten de pachters met eveneens $\frac{1}{3}$ tevreden zijn, terwijl de politie haar recht op het laatste $\frac{1}{3}$ behield. De stad mocht echter telkens zelfstandig beslissen of zij zich partij stelde in een geding. Alleen wanneer zij deelnam aan een proces, zou zij delen in de resultaten, maar moest dan ook de helft van de proceskosten dragen¹⁷⁵.

Na de openbare aanbesteding had de magistraat de pacht van de graanmolen en van het lastgeld aan Van Goethem gelaten. Dit was erg tegen de zin van De Moerloose, die vroeger al had aangedrongen de beide uitbatingen in de algemene pacht onder te brengen. De Moerloose was erg gebeten op Van Goethem, daar deze stiekem de aantijgingen van het voorjaar had aangebracht en achter de concurrerende compagnie stond, die bij de openbare aanbesteding zijn bod had doen verhogen. In 1769 drong De Moerloose opnieuw aan op de samenvoeging van de pachten. Hij richtte zijn verzoek nu tot Brussel en kreeg er de steun van de Junta der Besturen. De magistraat verlangde echter niet op het verzoek in te gaan. Hij kon er maar aan ontkomen, door de zaak te verwijzen naar de pas opgerichte inventarisatiecommissie. Deze was immers door de landvoogd benoemd en zou erover advies geven zo gauw ze inzicht had in

(174) „*Les gardes et les employés sont sous la dépendance absolue de l'admodiateur, qui est soupçonné d'en abuser souvent en employant les premiers pour favoriser les fraudes*”. JAS 762 : Dierickx aan Raad van Financiën 9 april 1768.

(175) G.R. 277 A : D 18 en 27 april 1768 en dossiers. JAS 762 : P 18 april en 17 mei 1768 en dossiers. SAG 107/25 ; fol. 102-104, 109-110 ; 107/26, fol. 127. SEG 2058 : Vilain XIII aan Cobenzl 7 mei 1768.

het raderwerk van de gebruiken van de Gentse administratie. Daarmee was de beslissing op de lange baan geschoven.

De exploitatie van molen en lastgeld bleef gescheiden voortbestaan tot 1772. Toen de compagnie De Wulf-Van Goethem in 1773 de grote pacht overnam, kreeg De Moerloose de beide kleine uitbatingen toegewezen. Niet voor lang echter: nu ging van Goethem tot de aanval over. En met meer succes! Na enkele weken, op 21 mei 1773 kreeg hij gelijk: de beide uitbatingen werden De Moerloose ontnomen en bij de algemene pacht gevoegd¹⁷⁶.

Tegen het verstrijken van het pachtcontract 1768-1771 was er te Gent heel wat veranderd. Niet alleen bestond er sinds de hernieuwing van de magistraat in 1768 een progressistische meerderheid in het stadsbestuur, maar onder de impuls van Vilain XIII was deze overgegaan tot een studie van de financiële administratie. De inventarisatiecommissie had in haar eindrapport een aantal saneringsvoorstellen geformuleerd, die zowel de openbare schuld als de fiscaliteit betroffen. Zij had niet alleen het octrooi en de bepalingen betreffende de aanslag geanalyseerd, ook de wijze van inning via pacht s.s. en s.l. en eigen beheer was onderzocht. Dit kreeg een eerste weerslag in de pachtcontracten tussen 1771 en 1774 en zou vooral hun looptijd beïnvloeden.

Junta en schepencollege waren het in 1771 eens om de inning der accijnzen slechts voor één jaar te verpachten. De regering verlangde de handen vrij te hebben voor de hervormingen, die door de inventarisatiecommissie voorgesteld waren, en wachtte alleen nog op het auditierapport, dat fiscaal Dierickx als regeringscommissaris voor Gent moest opstellen. Het indienen van dit rapport leek in 1771 slechts een kwestie van enkele maanden te zijn... Toen in 1772 en 1773 dat rapport nog niet ingestuurd was, werd op grond van dezelfde argumentatie steeds een termijn van een jaar gehandhaafd.

Het octrooi voor de heffing der taksen werd, zoals men weet, in hetzelfde ritme opgenomen: verlenging met een jaar in 1772 én 1773, verlenging met drie jaar in 1774. Spijts veel goede wil bevatten de octrooien de eerste tien jaar geen wijzigingen betreffende de aanslag. Pas de Jozefistische tijd zou in de Gentse fiscaliteit enkele lichte veranderingen doorvoeren¹⁷⁷.

Ook de stad Gent verlangde een pachtovereenkomst voor een jaar. Zij vroeg daarvoor aan de regering de toelating om het contract met De Moerloose te mogen verlengen. Vilain XIII had alleen enkele voorwaarden aangepast. Hij had ze in overeenstemming gebracht met het plan van de commissie voor een technische verbetering van de aanslag- en inningsmethoden. De Junta aanvaardde zonder enig bezwaar zijn voorstel. Zij was gelukkig dat de stad bereid was werk te maken van de voorgestelde

(176) G.R. 277 B : D 5 januari 1756 en 21 mei 1773. JAS 762 : Gent aan Raad van Financiën 9 september 1769 ; 780 : P 12 augustus 1774. SAG 107/46 : Actum 14 juni 1774.

(177) JAS 762 : P 27 april 1772 en 30 april 1773.

hervormingen. Alleen moest de pachtprijs met £ 500 verhoogd worden ¹⁷⁸.

J.B. de Crombrughe werd vervangen als controleur. Hij had voor zijn werk de hoge wedde van fl. 1000 gekregen en moet zijn taak zeer ernstig aangepakt hebben. Zo was hij al vlug in botsing met de pachters gekomen. De nieuwe magistraat was door zijn rapporten op de hoogte gekomen van een aantal praktijken, die onaanvaardbaar waren en had maatregelen kunnen treffen. Voor het eerst had de overheid een echt inzicht gekregen in de taksheffing door op winst beluste huurlingen.

De controle-opdracht had aan de titularis een grotere inzet gevraagd dan hij verwacht had. In 1771, op het einde van de pacht, verlangde hij terug te keren naar het rustiger en bescheidener werk van ontvanger van het pondgeld. Het werd hem toegestaan. Een handelaar volgde hem op, Charles De Brauer. Toen hij in 1772 aangezocht werd om vennoet te worden in de compagnie De Moerloose, werd het controleursambt afgeschafte. De instelling had zijn nut gehad. De commissie voor financiën zou voortaan een oog in het zeil houden.

In 1772 en 1773 herhaalde de stad Gent haar voorstel van 1771: een pachtcontract met slechts één jaar looptijd. De regelingen verliepen nu wel iets moeilijker en werden doorkruist door intriges, zoals Gent die wel meer kende.

In 1772 vroeg schepen Vilain XIII een verlenging van het contract van pachter De Moerloose ten persoonlijke titel. Met dit verzoek koos hij partij in een geschil dat ontstaan was tussen de hoofdpachter en de twee vennoten Ph. De Wulf en W. Liedts. De Moerloose beschuldigde hen van oneerlijke praktijken en vatte zijn visie samen met de volgende zin: „*Ceux-ci sans connaissance, sans expérience, ne prenant conseil que de leur caprice, s'opposent le plus souvent aux projets pour le meilleur être de la ferme et l'aisance du commerce, uniquement guidés par le vil intérêt*”. Dit oordeel, uitgebracht in het perspectief van de overgang naar de regie, was vernietigend voor de beide partners ¹⁷⁹. Ch. De Brauer was het echter eens met deze visie. De Moerloose had zich daarom ontdaan van de twee onheuse vennoten, die klaarblijkelijk reeds voordien door Van Goethem gesolliciteerd waren en nu met deze een nieuwe compagnie vormden. Hijzelf had met voorkennis van Vilain XIII een nieuwe vennootschap opgericht, waarin hij de ontslagnemende controleur Ch. De Brauer opnam, alsook advocaat Le Cat, die een specialist in fiscaal recht heette te zijn.

Aanvankelijk was iedereen het erover eens dat men de pacht best met een jaar verlengde om daarna tot eigen beheer over te gaan. De pachters zouden dan directeur worden. Ook fiscaal Dierickx adviseerde in die zin. Een rapport van controleur De Brauer had een aantal richtlijnen en werkwijzen geformuleerd, voortvloeiend uit zijn ervaring. Zij moesten op proef uitgevoerd worden.

Van Goethem wilde echter dat gunstige perspectief niet laten ont-

(178) JAS 762 : P 31 mei 1771 en dossier. SEG 1973 : de Wavrans en Baudier aan Starhemberg 8 mei 1771.

(179) JAS 762 : Verzoekschrift 1 april 1772.

glippen en werd ook graag, mits een jaar pacht, directeur. Hij wist de groep van de pensionarissen en de secretarissen in beweging te krijgen. Als juristen waren zij steeds bekommerd om de stedelijke autonomie. Plots verzette zich deze groep tegen de regeling, die door Vilain XIII was voorgedragen en maakte ernstige bezwaren, zoals wij reeds zagen, tegen het feit dat De Moerloose zich kandidaat had gesteld te Brussel en niet te Gent. Daarom steunde het „buffet” de compagnie De Wulf-Liedts-Van Gothem en kreeg het zelfs de meerderheid der schepenen mee. Van Gothem zat zijnerzijds niet stil en wendde zich in het geheim tot Brussel met het voorstel de pachtprijs met £ 1.000 te zullen verhogen en een lening van £ 3.000 zonder intrest aan de stad te schenken voor de duur van de pacht. Daar voelde de Junta der Besturen wel iets voor en ze maakte al plannen om de beide concurrenten tegen mekaar te laten opbieden. Uiteindelijk moest de gevolmachtigde minister A. von Starhemberg de knoop doorhakken. Hij volgde tegen de zin van de Junta het advies van Vilain XIII en Dierickx. De groep De Moerloose kreeg de pacht toegewezen. Zij moest echter een aanvaardbaar bod doen. Dit gebeurde door de overname van het voorstel Van Gothem: een verhoging van de pachtprijs met £ 1.000. Bovendien moet Vilain XIII zo ontevreden geweest zijn over de intriges van Van Gothem dat hij hem de pacht van het lastgeld ontnam en aan De Moerloose overdroeg¹⁸⁰.

In 1773 was de toestand niet duidelijker. Drie grote compagnies stelden zich nu immers kandidaat voor de inning der taksen: de groep De Moerloose, de groep De Wulf en de groep van de vier directeurs van de provinciale fiscaliteit. Voorschepen Vilain XIII had zich bijzonder ingezet om de instemming van de regering te bekomen voor de overgang naar de inning in eigen beheer. De nieuwe commissie van financiën had dit voorstel tot het hare gemaakt en het bij de centrale overheid gesteund. Klaarblijkelijk moet de voorschepen niet erg tevreden zijn geweest over de prestaties van de compagnie De Moerloose, want hij had de vier directeurs van de Statenadministratie opnieuw aangesproken en ze kunnen bewegen zich kandidaat te stellen. Vilain XIII was gelukkig met hun kandidaatstelling: hij wist dat zij door de centrale overheid gewaardeerd werden als deskundige en ervaren regisseurs en vóór alle anderen aanvaardbaar in de leiding van de inning der taksen.

Totaal onverwacht verzette fiscaal Dierickx zich tegen dit plan. Hij liet zijn vriend voorschepen opmerken dat er zich wel eens incompatibiliteit kon voordoen tussen hun stedelijke en hun provinciale opdracht. Tegenstelling van belangen zou zeker ten nadele van de stad uitvallen, verzekerde hij. Vilain XIII gaf toe. Het leek uiteindelijk beter de overgang naar eigen beheer nog een jaar uit te stellen. Een andere reden pleitte ook daarvoor. De conversie der stadsrenten was in een ongunstig klimaat gestart en moest tot een goed einde gebracht worden. Het vertrouwen in de solvabiliteit van de stad moest dus ten allen prijze gehandhaafd wor-

(180) JAS 762: Verzoekschrift van De Moerloose 1 april 1772, van De Wulf en Liedts 17 april 1772 en van dezelfde s.d., Dierickx aan landvoogd 18 april 1772, P 22 april 1772.

den. De renteniers mochten geen verdere reden tot weigering van conversie krijgen door een wijziging van het regime van heffing en inning der taksen¹⁸¹.

Samen stunden Vilain XIII en Dierickx dan maar de kandidatuur van de compagnie De Moerloose. Deze was bereid de pachtsom nogmaals met £ 1.000 op te trekken. Zij botsten echter op het verzet van de Junta der Besturen. Zij had in 1772 het bevel gekregen het voorstel Vilain XIII-Dierickx zonder verder commentaar goed te vinden en de nodige akten voor te bereiden. Dit had zij correct maar met tegenzin gedaan. De jonge ambtenaren waren bijzonder beducht voor de invloed van de beide Gentse edellieden op de gevolmachtigde minister en de secretaris voor staat en oorlog, zodat zich wellicht hetzelfde scenario zou afspelen als het jaar voordien. Auditeur A. Limpens nam daarom stoutweg het initiatief om de compagnie De Wulf te contacteren. Hij kon van haar een bod bekomen van £ 51.000, d.i. £ 1.375 meer dan wat De Moerloose wilde geven. Op basis van dit resultaat bekwam de Junta van de minister dat de stad werd aangezegd geen bezwaren te uiten tegen De Wulf en zijn vennoten en de openbare aanbesteding te laten beslissen. Alleen moest in het contract het pachtersaandeel in de winst van $\frac{1}{3}$ naar $\frac{1}{4}$ gereduceerd worden.

De openbare aanbesteding deed de pacht prijs stijgen tot £ 51.625 d.i. £ 3.100 meer dan het jaar voordien. De Junta jubelde: had men ons het vorig jaar ook maar de vrije hand gelaten in de Gentse pacht, schreef zij, dan had deze voor de stad al heel wat meer opgebracht. De compagnie De Wulf, waarin Jean Liedts ondertussen zijn overleden vader had opgevolgd, haalde het tegen De Moerloose en tegen de bedenkings van Vilain XIII en Dierickx betreffende de betrouwbaarheid en moraliteit der vennoten. Het hoge bod vonden de vennoten verantwoord, zij hoopten zich daarmee in te kopen als toekomstig directeur der regie. De toekomst zou uitwijzen dat zij geen ongelijk hadden¹⁸².

Inmiddels was het toezicht op het werk van de pachters en het fiscaal personeel niet verminderd. Na het wegvallen van het controleambt werd de zorg voor de regelmatigheid van de verrichtingen meer en meer waargenomen door de stedelijke commissie voor financiën. Deze bouwde zich al vlug een reputatie op van streng toezicht en onkreukbaarheid. Reeds in september 1772 waren de belastingontvangers onder dreiging van boeten aangemaand hun maandstaten met ontvangsten en uitgaven stipt op te maken en door de pachters te laten verifiëren. Ook nadien werd herhaaldelijk op stiptheid en accuratesse aangedrongen. De commissie nam ook meer en meer de taak van voorschepen Vilain XIII over als promotor

(181) De kredietwaardigheid is in 1773 een gevoelige aangelegenheid. Fiscaal Dierickx adviseerde de regering de herhaalde aanbieding van de groep De Wulf om aan de stad een intrestloze lening te schenken, niet aan te nemen. Dit zou immers bij de rentehouders de indruk wekken dat Gent in geldnood zit. JAS 762 : Dierickx aan Starhemberg 13 april 1773.

(182) JAS 762 : P 20 april en 11 mei 1773 en dossiers, D 25 april 1773. SEG 1956 : Starhemberg aan Vilain XIII 24 april en antwoord 29 april 1773, Dierickx aan Starhemberg 13 april 1773.

van de financiële orthodoxie. Meer nog dan de algemene resolutieboeken van het college van de Keure leggen de briefwisseling en de aparte resolutieboeken van de commissie getuigenis af van haar zorg en waakzaamheid¹⁸³. De belastingontvangers werd aangezegd hun kantoor niet te verlaten op de gewone werkuren. Alleen na instemming van de voorschepen en mededeling aan de pachters mocht dit gebeuren. De commissie vroeg hen een oog in het zeil te houden op de aanwezigheid van het stadspersoneel tijdens de diensturen. Aan sommigen onder hen werd gevraagd een lijst op te stellen van de afwezigheden van de bedienden, o.m. van degenen die hun kantoor hadden in het pakhuis van de Korenmarkt. In november 1774 werden de pachters aangezocht een lijst van de inbeslagnamen en van de abonnementen bij de commissie in te dienen. Op een ander ogenblik werd hun opgedragen, samen met de ontvanger van het pondgeld J.B. Van Crombrughe, de aanslagvoet van dit recht te onderzoeken. Zij moesten ook de inningsprocedures beschrijven met abonnementen e.d. en de weerslag van het stedelijk invoerrecht op de algemene gang van zaken bestuderen, om dan op basis van deze gegevens wijzigingen in het tarief voor te stellen¹⁸⁴.

Zo waren de jaren 1768-1774 een periode van voorbereiding op het eigen beheer en van controle op de uitbating der fiscaliteit door de pachters. Deze controle was in feite slechts een onderdeel van een bewustwordingsproces betreffende de betekenis van de fiscaliteit, die in de loop der eeuwen zonder vooropgezet plan was uitgebouwd.

2.6.2.3. Naar het eigen beheer : overgangsmaatregelen (1774-1786)

De ernstige begeleiding van pachters en ambtenaren maakte in 1774 een eerste stap naar de regie mogelijk. Het initiatief ging ditmaal uit van de stad en van haar commissie voor financiën. Deze had zich reeds twee maanden vóór het verstrijken van het pachtcontract over het probleem van het innen der accijnzen gebogen. In de maand maart diende zij bij de regering een voorstel van pachtvereenkomst in dat zo gewijzigd was dat de pachters een statuut *sui generis* kregen: ten dele bleven zij zelfstandige ondernemers, ten dele werden zij stedelijke officieren, ja zelfs „directeurs van de stadsrechten”. Zij zouden voortaan nog een minimaal deel van de winst krijgen, 1/15 in plaats van 1/4. Daarnaast zouden zij elk een vaste jaarwedde krijgen van fl. 500 wiss.

Het is niet duidelijk of de Junta der Besturen gelukkig was met het voorstel van de Gentse commissie, dat de volle steun van de magistraat genoot. Zij adviseerde uiteindelijk de goedkeuring van het nieuwe contract, maar deelde de minister tevens mee dat zij de activiteiten van de commissie nauwgezet zou blijven volgen¹⁸⁵.

(183) SAG 107/26, fol. 222-223 ; 107/46 passim. SEG 1956 : Vilain XIII aan Starhemberg 1 januari 1774.

(184) SAG 107/27, fol. 95 ; 107/46 : Actum 25 november 1774 en 1 december 1775.

(185) JAS 761 : P 21 juli 1775 ; 762 : P 20 april 1774. G.R. 277 B : D 29 april 1774 en dossiers. SAG 107/27, fol. 76-77, 81-82 ; 107/49 : D 27 mei 1774 ; 107/46 :

Door deze verandering overtrof het inkomen uit de vaste wedde de verrijking afkomstig uit de winst en bracht het wellicht op de hoogte van wat winst én boetes opleverden (zie Tabel II)¹⁸⁶. De compagnie De Wulf zou de pacht voor dezelfde prijs verder zetten *par forme de régie*. Aan haar werd de voorkeur gegeven, ofschoon de groep De Moerloose te Brussel £ 50 meer was gaan bieden. Er vond geen openbare aanbesteding plaats. Wel werd de looptijd van het contract op drie jaar gebracht.

In 1777 werd de pacht met drie jaar verlengd. Het getuigenis van de commissie voor financiën was voor de Junta doorslaggevend. Deze vond dat de compagnie uitstekend gepresteerd had. De pachtprijs moest echter opgetrokken worden samen met de wedden: respectievelijk werden zij met £ 875 verhoogd tot £ 52.500 en van fl. 500 op fl. 600 gebracht¹⁸⁷.

In 1780 was de samenstelling van de vennootschap veranderd. De „principael”, Ph. De Wulf, overleed in 1779 en werd vervangen door Jean Liedts. Een nieuwe vennoot was aangetrokken, Louis De Vlieger. Op verzoek van de magistraat werd het contract van de uittreedende vennootschap zonder openbare aanbesteding verlengd. De Junta had het advies van de stad zonder moeite kunnen overnemen en had daarvoor goede redenen. De opbrengst van de Gentse accijnzen was in de loop der laatste drie jaar blijven stijgen. Weliswaar was het groeiritme niet hetzelfde als tijdens de triënnale 1774-1777, maar daar bestond een gereede verklaring voor. Tijdens de Beierse Successie-Oorlog (1778-1779) was het garnizoen uit Gent weggetrokken en zo doende was de consumptie van allerlei genotsmiddelen gedaald. Toch hadden de pachters geen verlaging van hun prijs gevraagd. De Junta vond dat zij de fiscaliteit nu zeer goed kenden en het stadspersoneel naar haar hand hadden gezet. Men moest hun nog enige tijd gunnen om de beheerstechnieken te vervolmaken en dan

A 25 maart 1774. De pachters heten zich „directeurs van de stadsrechten” in hun bod voor de verlenging van de pacht in 1786. JAS 763: Gent aan Raad van Financiën 30 september 1786 met dossier.

(186) De regeling van wedden en tantièmes in 1774 zou slechts gedurende twee jaren een voorsprong van de wedden op de tantièmes kunnen handhaven. De sterke stijging van de fiscale ontvangsten zou als gevolg hebben dat de tantièmes de vaste vergoeding ruim overtroffen. De verhoging van de wedden in 1777 zou hierin geen verandering brengen. Hieronder brengen wij een overzicht van tantièmes en wedden, zoals zij uit Tabel I en de beslissingen van 1774 en 1777 naar voor komen.

TABEL II

Globale tantièmes en wedden der Gentse fiscaliteitspachters in 1774-1783

PERIODE	TANTIEME	WEDDE	PERIODE	TANTIEME	WEDDE
1774/75	£ 186	£ 250	1779/80	£ 509	£ 300
1775/76	£ 220	£ 250	1780/81	£ 709	£ 300
1776/77	£ 530	£ 250	1781/82	£ 636	£ 300
1777/78	£ 437	£ 300	1782/83	£ 717	£ 300
1778/79	£ 341	£ 300			

Deze cijfers helpen de lezer enigszins De Moerloose te begrijpen, die in 1786 in zijn soumission tegen de uitbatende pachterscompagnie zal voorstellen de vaste weddevergoeding te laten vallen.

(187) JAS 762: P en D 15 april 1777 en dossier. SAG 107/46: A 14 maart 1777, 23 januari 1777.

kon men hun volledig het statuut van ambtenaar geven. In dat perspectief oordeelde ook de Junta dat men geen openbaar bod moest instellen. Het zou trouwens aan het inkomen van de stad weinig veranderen ¹⁸⁸.

De verlenging van het pachtcontract in 1783 verliep volgens hetzelfde rustige scenario. De pachters deden het nog steeds zeer goed, daar was men het te Brussel en te Gent over eens. Alleen oordeelde de Junta het opportuun een kleine correctie aan het pachtcontract aan te brengen. Om de tevredenheid van alle instanties over het werk van de hoofdpachter tot uitdrukking te brengen, besliste zij Jean Liedts een weddeverhoging van fl. 200 toe te kennen. Zijn vennoten bleven fl. 600 per jaar als salaris trekken, hijzelf ontving fl. 800. Aan de pachtprijs werd niets veranderd, ofschoon de meerontvangst tot gemiddeld £ 10.000 was opgelopen. Daar was trouwens een reden voor.

De Junta voorzag de mogelijkheid van betwistingen vanwege de pachters in de periode 1783-1786. Er lag immers een verlaging van sommige fiscale aanslagen in het verschiet. De regering had in het voorjaar van 1783 zelfs al in petto beslist deze aan de stad op te leggen. De Junta dacht vooral aan een verlaging van het pondgeld en van het lastgeld en zelfs aan de afschaffing van het issuerecht. En bij een vermindering van de aanslagvoet was de pachter gerechtigd een verlaging van de pachtprijs te vragen.

In de jaren 1780-1783 beleefde de economische activiteit, en bijzonder de handel en het vervoer, een gulden tijd. Dit was een rechtstreeks uitvloeisel van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1776-1783) en van ons statuut van gewapende neutraliteit. Wij vermeldden het reeds. Oostende was een drukbezochte haven geworden, de enige in het Westen, die voor alle schepen toegankelijk was. De vrijmaking van het vervoer en van de binnenlandse handel leek de Jozefistische administratie meer dan ooit nodig. Met dat doel had zij reeds in 1782 voorgesteld het pondgeld, d.i. het stedelijk in- en doorvoerrecht te Gent, en analoge rechten in andere steden te verlagen. De stedelijke overheden waren daar niet erg mee ingenomen, ook de Gentse magistraat niet. De Gentse Kamer van Koophandel en de Vlaamse zakenwereld drongen er wel op aan. Bij de verlenging van het pachtcontract in 1783 vond de Junta dat het verzet van de stad lang genoeg geduurd had en dat een vermindering van het pondgeld er onverwijld moest komen. De Gentse financiën konden trouwens een daling van het inkomen aan.

Het perspectief van deze fiscale ingreep was voor de Junta der Besturen een bijkomende reden om dezelfde pachters te bewaren. Zij waren bekenden en hadden reeds ten dele het statuut van ambtenaar. Een afrekening in verband met een vermindering van hun ontvangsten zou zeker vlotter verlopen dan met nieuwelingen of zuivere pachters ¹⁸⁹.

Nog hetzelfde jaar 1783 werd te Gent een gemengde commissie van ambtenaren en zakenlieden opgericht voor de aanpassing van het pondgeld.

(188) JAS 763 : Magistraat aan landvoogd 1 maart 1780, P 14 maart 1780.

(189) JAS 763 : P 4 april 1783, D 18 april 1783 en dossier. G.R. 278 A : D 18 april 1783 en pachtovereenkomst.

Een der pachters kreeg er zitting in. Dit stedelijk in- en uitvoerrecht bracht op dat ogenblik circa fl. 90.000 op. Na moeizame besprekingen kwam men tot een eerste akkoord, dat het stedelijk inkomen met fl. 15.000 à 16.000 verminderde. Deze verlichting van het pondgeld werd in september 1783 door een stedelijke ordonnantie afgekondigd. Ook het lastgeld werd verlaagd. Door de deelname van de pachters aan de voorbereiding van de maatregel en het hoge boni sinds 1780, bracht de verlaging van de beide rechten geen bijzondere moeilijkheden mee voor de uitvoering van het contract en de vergoeding van de pachters.

„*La perte ainsi constatée leur fut bonifiée*”, stelde de Junta later vast. Door zijn beslissing van 5 februari 1785 keurde het college van de Keure goed dat zij tot aan het einde van het pachtcontract een forfaitaire deelname in de winst zouden ontvangen van £ 659 per jaar. Wie deze som vergelijkt met het 1/15 van de negen voorgaande jaren 1774-1783 (Tabel II) ziet dat zij niet slecht bedeed werden ¹⁹⁰.

2.6.2.4. De invoering van het eigen beheer (1786)

Het jaar 1786 zou voor de Gentse fiscaliteit een belangrijke datum worden. Dat jaar mocht de stad uiteindelijk de inningsprocedure invoeren, die zich in Europa meer en meer opdrong: de heffing in eigen beheer. De verandering was de afwikkeling van een lange evolutie, waardoor een grote stad in ons land zich bij een algemene trend aansloot.

Aanvankelijk vermoedde men te Gent niet dat de overgang naar de regie imminent was. Deze onwetendheid was karakteristiek voor de groeiende vervreemding en voor de spanning, die gerezen was tussen de Jozefistische administratie en de ondergeschikte besturen. Onverwachte interventies brachten trouwens ook aarzelingen in de regeringsmilieus teweeg.

Eerst was de pacht met zes maanden verlengd: zij zou niet meer ingaan op 1 mei maar op 1 november. Zoals alle instellingen in zijn rijk moest ook de pachtonderneming het door Jozef II geüniformeerde boekjaar volgen. Dit begon op 1 november en eindigde op 31 oktober.

Daarna was de concurrentiestrijd tussen de twee kandidaat-pachters weer hevig opgelaaid. De Moerloose ¹⁹¹ kon het niet langer verkroppen dat zijn aartsvijand Van Goethem via de compagnie Liedts al dertien jaar de accijnzen exploiteerde, zonder dat nog enige mededinging van anderen

(190) G.R. 278 A: P 28 juli 1783, Advies van Gent 19 juli 1783, D 27 augustus 1783 en dossier. JAS 784: stedelijke ordonnantie van 27 september 1783. OPBA, dl. XII, blz. 378-380. Met welk een ernst de weerslag van de fiscale maatregelen onderzocht en berekend werd, blijkt uit JAS 763: P 1 april 1783 en 14 oktober 1786; 782: Corthals aan Limpens 11 mei 1782 en verslag van Limpens 30 december 1784; 784: P 26 mei 1783. Betreffende de forfaitaire tantième zie JAS 763: P 14 oktober 1786 en R.K. 35187-35189.

(191) Hij had een vennootschap gevormd met zijn schoonbroer L.J. Lancsweert en die gesteld onder de leiding en de naam van Lieven Haeck, een oud-vennoot van Van Goethem.

toegelaten was. Hij deed te Brussel namens de compagnie Lieven Haeck een aanlokkelijk voorstel voor het bekomen van de pacht : niettegenstaande de verlaging van het pond- en lastgeld was hij bereid £ 3000 meer te betalen dan de firma Liedts nl. £ 54.500 en af te zien van de wedden, die de pachters sinds 1774 kregen. Dit voorstel stelde de Junta een ogenblik perplex : was het voor de stad Gent niet voordeliger voorlopig af te zien van het eigen beheer en een tijdje met De Moerloose te werken?

Nochtans pleitten een aantal omstandigheden voor het handhaven van de compagnie Liedts in de accijnsbusiness, ook al lag haar bod lager. De jarenlange ervaring met de drie vennoten-pachters was erg positief uitgevallen en bood een waarborg voor de toekomst. Alle getuigenissen over hun inzet, eerlijkheid en competentie waren eensluidend en lovend. Hun boekhouding hadden zij zonder mopperen aangepast aan het nieuwe dienstjaar. Alle controles hadden zij met brio doorstaan : al hun boekingen waren immers „*scrupuleusement compulsés et controlés par le comité*”. Jean Liedts had zich persoonlijk ingezet om de inning van de bier- en accijnsrechten te verbeteren en de ontvangsten gevoelig verbeterd. De stad had hem hiervoor uit erkentelijkheid en op advies van de Junta een verhoging van zijn wedde toegekend. Ofschoon het pond- en lastgeld hun opbrengsten hadden zien slinken, had hij zijn bod toch op £ 52.500 gehandhaafd.

Met De Moerloose lagen de verhoudingen anders. Hij had wel een hogere som geboden, maar in ruil daarvoor een looptijd van zes jaar bedongen. Hij was daarbij een veeleisend en moeilijk man, die van de overheid steeds het onderste uit de kan verlangde. Als pachter te Brugge procedeerde hij er op los tegen de stedelijke magistraat. Allerlei futiiteiten waren voor hem redenen om de stad te dagvaarden en dat kostte aan de overheid als verweerder veel geld. De stad Brugge had zelfs al een proces tegen zijn pachter verloren voor de Grote Raad te Mechelen.

Jean Liedts was daarentegen een redelijk en rustig man. Tijdens zijn zevenjarig leiderschap had hij het nooit tot een proces met de stad Gent laten komen. Bij meningsverschillen had hij steeds de voorkeur aan een minnelijke schikking gegeven. Zelfs de ingrijpende verlaging van het pondgeld had tot geen echte onenigheid of onoplosbare problemen geleid. In het perspectief van verdere fiscale hervormingen vond men dit te Brussel een niet geringe verdienste.

Niettegenstaande de voorkeur naar hoofdpachter Liedts ging, mocht men het verschil in bod niet vergeten, vond de Junta. Zij drong daarom bij hem aan het bedrag van zijn onderschrijving te verhogen. Hij stemde daarmee niet zonder moeite in en wilde niet verder gaan dan een bod van £ 53.500. Wel deed hij afstand van de wedden, die de pachters jaarlijks trokken ten belope van fl. 2000, maar vroeg dan ook voor het contract een duur van zes jaar. Deze toegevingen aan de Junta hadden trouwens tot ernstige meningsverschillen met de vennoten geleid. J.B. Van Goethem trok zich terug met de stille hoop dat zijn verdwijnen de ontbinding van de compagnie zou meebrengen. Niet alleen was hij de oudste vennoot, hij was ook degene die weleer de eerste participanten had samengebracht en de maatschappij opgericht. Het werd een misrekening. Jean

Liedts kon de toetreding bekomen van de nieuwe ontvanger van het pondgeld, Jacques Mechelynck¹⁹².

Op het eerste gezicht bleek er nog een grote afstand tussen de beide offertes te liggen : duizend pond was geen geringe som. De cijfermensen van de Junta berekenden echter al vlug dat deze indruk niet juist was. Bij de aanvaarding van het voorstel Liedts bedroeg het reële verlies aan inkomen voor de stad Gent niet meer dan zesenzestig pond. Dat was immers het 1/15 winstaandeel in £ 1000¹⁹³. Tegen deze beperking van het stedelijk inkomen wogen de andere voordelen ruim op. Daarom lag de beslissing voor de hand : voor de fiscale pacht moest Gent opnieuw met de vertrouwde compagnie Liedts scheep gaan. Daarover besliste de Jozefistische regering en niet de magistraat van de Keure, zij het dan dat deze een advies mocht geven. De tijden waren nu wel erg veranderd, de stedelijke autonomie was zo goed als verdwenen.

Nu de kandidatuur van De Moerloose als pachter op een verantwoorde en verlichte wijze uitgeschakeld was en nog alleen de ervaren J. Liedts in aanmerking kwam, kon men te Brussel opnieuw aan de overgang naar regie gaan denken. Het was daarbij gelukkig dat de nog steeds gewantrouwde Van Goethem heel onverwacht uit de business verdwenen was. De overschakeling van pacht naar eigen beheer bracht normalerwijze het schenken van een nieuw statuut mee aan degenen, die als pachter aanvaard waren : dezen zouden van zelfstandige uitbaters en privé-vennootschap tot volwaardig, stedelijk personeel worden aangesteld en kregen dan

(192) Het opbod tussen de twee concurrerende compagnies ging nog verder. Beiden boden aan de inning van het lastgeld, van het zoutrecht en het kalsijdegeld en de uitbating van de vol- en watermolens er gratis bij te nemen. De Moerloose ging zelfs zover te verklaren dat hij slechts de helft van de regiekosten zou aanrekenen. Dit verwekte bij de Junta achterdocht : „*ceux qui le font ont d'autres vues, qui pourraient être nuisibles au bien public et à la prospérité de l'administration*”. JAS 763 : Gent aan Raad van Financiën 29 augustus, 4 en 30 september 1786, Gent aan Limpens 29 augustus 1786, Verzoekschrift van L. Haeck 16 september 1786, P 16 oktober 1786 en dossier. Het college van de Keure was zo ingenomen tegen De Moerloose dat het hem de kennisname van de pachtvoorwaarden weigerde. JAS 763 : Verzoekschrift met apostille 26 augustus 1786, Vertoogschrift aan Belgiojoso 29 augustus 1786. Anderzijds verbazen de financiële toegevingen van J. Liedts des te meer dat hij in 1780 en 1783 eisen stelde. „*Les admodiateurs actuels se plaignent déjà ouvertement d'être peu salariés des peines qu'ils se sont données*”, noteerde de Junta in 1780. JAS 762 : P 14 maart 1780. In 1783 vroeg Liedts een vergoeding voor zijn werk bij het innen van het lastgeld. JAS 782 : memorandum van J. Liedts s.d. Principaal Liedts moet zich wel erg bedreigd gevoeld hebben om zoveel concessies te doen en te breken met Van Goethem.

(193) De berekening van de Junta ging uit van de stedelijke begroting en van de verdeelsleutel der winst. De stad verwachtte zich voor de eerstvolgende jaren aan een fiscaal inkomen van £ 55.000, althans volgens een eerste begroting. De verdeelsleutel der ontvangsten boven de pacht prijs was : 14/15 voor de stad, 1/15 voor de pachter. Het bod van De Moerloose zou opleveren :

$$£ 54.500 + £ \frac{500 \times 14}{15} = £ 54.966-13-4$$

$$\text{Het bod van Liedts gaf : } £ 53.500 + £ \frac{1500 \times 14}{15} = £ 54.900.$$

$$\text{Verschil} = £ 66-13-4.$$

het statuut van officiehouders in openbare dienst. Aan een aanwerving van het leidinggevend fiscaal personeel via de gewone procedure van oproep en commissie werd niet gedacht: daarvoor waren de taken te technisch en te zeer een vertrouwenspost. Zelfs de directeurs van de provinciale fiscaliteit kwamen sinds 1772 niet meer in aanmerking.

De ambtenaren van de Jozefistische administratie hadden andere opinies dan Botta Adorno, Cobenzl en andere hoge ambtenaren van de Theresiaanse periode. Zij waren daarbij niet onverschillig voor de vernieuwingen en de experimenten inzake regie, die Necker in Frankrijk had doorgevoerd. „Après une longue admodiation il était de principe d'en revenir à une régie, lorsqu'on avait à la main des régisseurs actifs et éclairés”, luidde het nu ingenomen standpunt. De Junta aarzelde niet meer en nam zich voor resoluut aan de regering de overschakeling van pacht naar eigen beheer te adviseren. De pachters in dienst waren de meest aangewezenen om de inning der accijnzen in dienstverband te ondernemen, zij bezaten trouwens reeds gedeeltelijk een ambtenarenstatuut.

Het ogenblik van het overstappen naar het eigen overheidsbeheer leek de Junta daarbij erg opportuun. Te Brussel werd een verdere, meer ingrijpende hervorming van de fiscaliteit voorbereid. Daarmee zou allicht een reorganisatie van de boekhouding en een vernieuwd beheer samengaan. Al deze veranderingen zouden vlotter kunnen doorgevoerd worden, indien men niet met pachters maar met regisseurs te doen had. Dezen konden trouwens van meet af aan al voorbereid worden op de hervormingen.

Nog steeds was de stadsmagistraat niet op de hoogte gesteld van het verlangen van de regering. Pas nadat te Brussel de beslissing op het hoogste niveau virtueel gevallen was, werd aan het Gentse stadsbestuur om advies gevraagd. Het college van de Keure reageerde enthousiast: eigen beheer was sinds lang zijn verlangen. De zaak werd onmiddellijk verder uitgewerkt: de commissie van de vier schepenen, die, zoals men weet, in 1780 in de plaats van de commissie van financiën was ingesteld, maakte er haar werk van en bewees dat moderne bestuurstechnieken te Gent geen onbekenden meer waren. Op 10 oktober 1786 was men klaar met een ontwerp van statuut voor de regie. Jean Liedts zou directeur worden met een jaarwedde van fl. 2.000. Hij „sal geobligeert zijn geheel de machine der perceptie van de stadsregten te doen gaen”, heette het. De stad verdedigde zijn aanduiding: hij was een uitmuntende kracht, die het stedelijk inkomen met fl. 50.000 had doen stijgen. Louis De Vliegheer zou onderdirecteur worden met een wedde van fl. 1.200. Hij heette een harde werker te zijn en werd met de boekhouding belast. Met de opvolger van J.B. Van Goethem in de vennootschap werd geen rekening gehouden: twee man zouden het werk wel aankunnen¹⁹⁴.

Het departement van de fiscaliteit moest echter gesuperviseerd worden door een politiek verantwoordelijke, een schepen. Het best zou de schepen van financiën deze attributie krijgen: voorschepen Lebailly de Marloop droeg daarom Adriaan-Jacques Goethals voor deze functie voor. Deze

(194) JAS 763: Project van conditien ende regulative voor de aenstaende directie van de stadsregten met 30 artikels.

schepen had in de commissie van vier reeds heel wat opzoekingswerk verricht en zich ingewerkt in de stedelijke fiscaliteit en boekhouding. Voor zijn nieuwe opdracht moest hij een weddesupplement van fl. 1.000 krijgen. Zijn kandidatuur werd evenals die van Liedts en De Vliegheer te Brussel goed onthaald.

Met dit trio hoopte het college van de Keure het jaarlijkse fiscale inkomen van de stad op £ 56.000 te kunnen brengen. De commissie van de vier schepenen had hierover een kundig memorandum opgesteld. Zonder lichtzinnig te zijn was de begroting toch gedurfd. Enerzijds waren er de laatste drie jaren steeds belangrijke ontvangsten boven de pacht prijs geweest, doch anderzijds bleven er twee onbekenden: de weerslag op de ontvangsten van de overgang van pacht naar regie en de verdere vermindering der fiscale inkomsten wegens het recente afschaffen van het issuerecht en de verlaging van andere taksen zoals van het pond- en lastgeld, van de vleestaks, van de accijns op de bouwmaterialen e.d. Een eerste, voorzichtig opgestelde „*estimation*” was slechts tot £ 55.000 gekomen. Daarna had men deze begroting scherper gesteld en was men tot het bedrag van £ 56.000 geraakt. Commissie en magistraat hadden een aparte bedoeling met de herziene begroting. Het moest voor de twee regisseurs een streefcijfer worden. Werd dit bedrag niet bereikt, dan moest men de wedde van de directeur halveren en die van de onderdirecteur met een vierde verminderen. Dergelijke voorwaarden die men wel tegenkomt in handelsondernemingen, lijken wellicht ongepast of ongewoon in de openbare sector. Toch waren dergelijke clausules in Vlaanderen niet vreemd. Zij wilden voor fiscaliteitsambtenaren, — in het bijzonder voor ex-pachters — een aansporing zijn om in overheidsdienst even productief te blijven en hard te werken ¹⁹⁵.

De Junta stemde met de wedde-clausule in. Minister Belgiojoso en de landvoogden waren er minder gelukkig mee. Zij deden een ander voorstel: het toekennen van een tantième wanneer het objectief bereikt werd. Het kwam evenzeer neer op een aanmoediging van de werkzaamheden en in die zin was het verschil niet zo groot. Toch werd uiteindelijk het Gentse standpunt aanvaard en samen met het nieuwe statuut opgenomen in het decreet van 14 oktober 1786. Zo kwam er een einde aan de verpachting der accijnzen ¹⁹⁶.

Over het voorstel van Belgiojoso werd echter nog nagepraat, ook te Gent. Na raadpleging liet het college van de Keure te Brussel weten dat het niet afkerig was van een tantième bij hoge inkomsten. Het stelde hiervoor een bedrag van £ 60.000 voorop en verklaarde zich bij meer-

(195) De ontvangers van de Staten van Vlaanderen kregen 5 tot 10 % van de meerontvangsten. Deze werden steeds berekend op het gemiddelde van de voorgaande drie jaar. G. BIGWOOD, *o.c.*, blz. 167. Over de tantième van de directeurs der provinciale fiscaliteit zie J. VILAIN XIII, *o.c.*, blz. 51. In de stad Gent was vergoeding voor de regisseurs in de Anjou-periode (1702-1706) als volgt: vast recht 1/40 van de netto-opbrengst tot £ 50.000 en 1/8 boven de £ 50.000. Zie J. NEVE, *o.c.*, blz. 283-284. (Op blz. 114 vertaalde de auteur 1/40 ongelukkigerwijs door „*la quatorzième partie*”).

(196) OPBA, dl. XII, blz. 543. JAS 763: P 14 en 16 oktober en 11 november 1786 en dossier o.m. Gent aan Raad van Financiën 10 oktober 1786.

ontvangsten bereid een tantième van 1/15 toe te kennen, waarvan 3/5 naar Liedts en 2/5 naar De Vliegheer zou gaan. De Junta stemde zonder moeite in met het Gentse voorstel en merkte er bij op dat bij het bereiken van dit inkomen de stad haar verlies aan fiscale ontvangsten, veroorzaakt door de matiging van sommige taksen, meer dan vergoed zou zien. Deze aanvullende regeling werd opgenomen in het decreet van 11 november 1786¹⁹⁷.

De regie kende al vlug een onverhoopt sukses. Vooreerst waren alle overheidsinstanties gelukkig met de geringe kosten. Het eigen beheer viel goedkoper uit dan de pacht en betekende een jaarlijkse besparing aan personeelskosten ten belope van fl. 1692 wiss. In 1780-1786 hadden de pachters aan wedden en deelname in de winst jaarlijks gemiddeld fl. 5892 getrokken. Het nieuwe statuut kostte in het beste geval — dat men nl. het streefcijfer £ 56.000 onmiddellijk bereikte — slechts fl. 4200. Verder kwamen boeten en verbeurdverklaringen in de toekomst alleen toe aan de overheid en de politie. Bovendien haalde de nieuwe ploeg het streefcijfer reeds op het einde van het eerste jaar. Mooier kon het niet!¹⁹⁸

Toch was met de eerste zegebulletins van de winter 1787-1788 niet alles rond. Nog eenmaal kwam men tot een bespreking van het beste regiem voor het innen der accijnzen. Zij was niet het gevolg van enige twijfel over de juistheid van de keuze, maar van een externe interventie. Oud-pachter J.B. De Moerloose liet niet af aan te dringen op het wederinvoeren van de pacht. In augustus 1788 stelde hij onomwonden voor het overheidsbeheer op te geven. De reactie van de stadsmagistraat was ongemeen heftig: de Staten van Vlaanderen en de voornaamste steden hadden het pachtsysteem verlaten voor een meer moderne aanpak. Waarom zou Gent het dan ook niet doen? De raadsfiscaal L.F. de Haveskercke verwierp de idee niet zo categoriek en wees op enkele overdrijvingen in de stellingname van het college van de Keure. Hij vond het geraadzaam een commissie in te stellen voor een onderzoek naar het meest gunstige regime. De algemene regeringsraad te Brussel had het probleem in december 1788 op zijn dagorde gesteld maar trof geen beslissing. Het eigen beheer bleef dus in voege¹⁹⁹.

Over de Brabantse Omwenteling en de eerste Franse bezetting heen bleef men tevreden over het systeem van 1786. Het laatste wat men erover verneemt, dateert van kort vóór de tweede Franse inval. Regeringscommissaris en raadsheer H.J. Ransonet rapporteerde op 5 mei 1794: „*La régie n'est plus guère susceptible d'amélioration. Ils (les échevins) disent aussi que le premier directeur est un homme entendu dans sa partie et supérieur au second en capacité, mais qu'ils servent l'un et l'autre avec zèle. Ces deux employés ont fait au gouvernement une représentation pour obtenir leur pension de l'année des troubles... Ils jugent au surplus qu'un troisième directeur serait nécessaire à cause de l'insuffisance du second et en tout cas pour remplacer d'abord celui des deux, qui pourrait venir à*

(197) JAS 763: P 11 november 1786.

(198) R.K. 35190; 35092; 35093.

(199) C.G.G. 2021: P 8 december 1786.

manquer'²⁰⁰. Daarna valt het doek over het Ancien Régime. Het is niet bekend of directeur en onderdirecteur ooit hun wedde 1789-1790, het jaar van de Brabantse Omwenteling, hebben gekregen. Iedereen, zowel te Gent als te Brussel was het er uiteindelijk mee eens het hun toe te kennen.

De fiscale ontvangsten van de laatste jaren waren in hun onregelmatigheid een beeld van de tijd. De drie jaren vóór de Brabantse Omwenteling overtrof men zonder moeite de £ 56.000. Het jaar van de „Verenigde Staten van België” bracht een dieptepunt: de stad deed slechts een ontvangst van £ 53.413 en deze gaf de directeur en de onderdirecteur slechts recht op de minimum wedde. Het jaar 1790-1791 was weer veel beter: de fiscale inkomsten bedroegen £ 60.539 en gaven de beide directiemensen recht op een tantième van bijna £ 36²⁰¹.

2.6.3. Evolutie in ruim perspectief

De studie van de pachtovereenkomsten hebben wij — net zoals de figuren van de pachters — vrij gedetailleerd behandeld. Het liet ons toe duidelijk aan te tonen welke de structurele implicaties en de menselijke problemen waren bij het pachtregime en bij de overgang naar eigen beheer.

In de decennia die de Vrede van Aken van de Brabantse Revolutie scheiden, kan men vier stadia onderkennen in de ontwikkeling van het inningssysteem der taksen. Een eerste periode (1749-1768) toonde hoe de verlangens naar overschakeling niet op een gepaste wijze beantwoord werden door de centrale overheid. Wel leerde de regering meer en meer de stedelijke aspiraties kennen. Zij trok zelfs bij de oprichting van de Junta der Besturen het beleid der Vlaamse steden tot zich, maar veranderde geen instellingen. Op het stedelijk vlak bleef de fraude van de uitbaters der fiscaliteit, de pachters, gezellig voorttieren.

Zo de terughoudendheid van de centrale overheid de overgang naar het eigen beheer afremde, ze tegenhouden kon zij niet. In een tweede fase (1768-1774) stelt men, zowel te Gent als te Brussel, een bewustwording van de overheidsinstanties vast. De installatie van de nieuwe stadsmagistraat in 1768 werd het startsein tot ernstige financiële en fiscale studies en een nauwere samenwerking tussen stad en pachters. De magistraat hernieuwde zijn optie voor de regie, maar wist nu ook duidelijker wat de overgang impliceerde. Ook de centrale overheid was meer bezorgd om de Gentse structuren en verlangens, legde het principiële verzet af en droeg het hare bij tot het mogelijk maken van de overgang.

De derde periode (1774-1786) zag het voorzichtige begin van de overschakeling. Zonder openbare aanbesteding bleef de stad dezelfde pachters aanhouden en schonk hun een gedeeltelijke salariëring. Dezen gaven voldoening, ook toen een nieuwe fiscale politiek doorbrak en haar invloed uitoefende op de Gentse heffingen. Zo'n verandering zou voordien tot zware betwistingen geleid hebben.

(200) JAS 786: Rapport van Ransonet 5 mei 1794.

(201) RK 35190-35195.

Het laatste stadium (1786-1795) was dat van de lang gezochte realisatie. Het kende nog enkele, laatste aanvallen van de beneficiarissen van het oude regime, de pachters. De invoering van het eigen beheer schonk de overheid voldoening en bevestigde haar verwachtingen: even goede fiscale resultaten.

In één generatie kreeg Gent een kundige, correcte directie van de fiscaliteit in plaats van weinig scrupuleuze pachters. Zij moest daarvoor geen beroep doen, zoals andere besturen, op de staff van de provinciale belastingen, maar vond het nodige gekwalificeerde personeel in het eigen milieu. In de schoot van het schepencollege kwamen commissies van financiën tot stand, die heel wat meer presteerden dan sommige studies hun willen toekennen²⁰². De aanstelling van een verantwoordelijke schepen voor financiën in 1780 was de bekroning van deze ontwikkeling en wijst op een diepgaande mentaliteitsverandering bij de ambtsadel en de schepenen.

De stijgende inmenging van Brussel in de stedelijke aangelegenheden loopt als een rode draad doorheen de hier beschreven ontwikkeling. Zij was niet steeds welkom, maar heeft uiteindelijk zeker technische aanpak en omschakeling bevorderd. Het is echter onjuist te beweren dat de Junta der Besturen de enige drijvende motor was in deze aangelegenheid en alleen alle werk deed, hoewel zij dat wel eens durfde affirmeren in haar verslagen aan landvoogd en gevolmachtigde minister²⁰³.

3. BESLUIT

Fiscale octrooien en pachten zijn een niet onbelangrijk onderdeel van onze bestuurlijke geschiedenis. Zij zijn minder gekend en werden slechts zelden bestudeerd. Zij hadden nochtans een reële invloed op het dagelijkse leven van de bevolking.

Bij het verlenen van de octrooien voerde de overheid aanvankelijk een zeer onsamenhangend beleid. Slechts met verloop van jaren realiseerde zij zich dat zij een politiek wapen in handen had, dat de economische ontwikkeling kon afremmen of bevorderen en de lasten van de bevolking verzwaren of verlichten. Dan versterkte zij haar optreden en ontwikkelde zij voor het eerst andere motieven dan alleen maar geld bezorgen aan steden en gewesten.

Bij de fiscale pachten had de regering vóór 1750 slechts een taak van behoedster der wettelijkheid. Stilaan bouwde zij zich een beslissende macht op. De versterking van het vorstelijk gezag in de jaren 1750-1789 bracht mee dat de soeverein voortaan de fiscale politiek van de Vlaamse steden bepaalde en over de inningsmethodes waakte en hierdoor aan de magistraten een deel van de bedrijvigheid ontnam.

De pachtondernemingen hoorden in de Vlaamse steden tot de belang-

(202) Bv. M. HEINS, *o.c.*, dl. II, blz. 149.

(203) Zo komen er heel wat onjuistheden voor in het verslag van Limpens in JAS 761: P 14 oktober 1786.

rijkste ondernemingen qua omzet en winsten. Zij hadden meestal de maatschappijvorm en waren daarbij gemengde bedrijven: zij werkten immers zowel met privé personeel als met ambtenaren en deelden de winst van hun werking met de overheid. Zij verrichtten taken, die normaal aan de overheid toekwamen, maar die bij gebrek aan uitrusting en organisatie door deze overheid uitbesteed werden. De onderlinge concurrentie van de kandidaat-pachters was in de tweede helft van achttiende eeuw heel scherp. Toch namen zij bij de aanbesteding steeds een veiligheidsmarge in acht. Dat lijkt er op te wijzen dat berekeningen voorafgingen aan het opbieden.

Indien de omschakeling van pacht naar overheidsbeheer vlot verliep, is dit tevens te danken aan de gelukkige conjunctuur met haar stijgende tewerkstelling en consumptie. Diezelfde gunstige omstandigheid liet de regering toe een fiscale politiek uit te bouwen, die de vrijmaking van de binnenlandse handel en van het vervoer beoogde en kon opgelegd worden zonder dat de steden zich erg benadeeld voelden.

De cijfers van de fiscale ontvangsten, die Tabel I ons gaf, leren ons enkele zaken en wijzen op bepaalde trends. De stijging van het fiscale inkomen tussen 1746 en 1783 is bijna continu, afgezien van de speciale periode van de Franse bezetting (1745-1749). Na 1750 wordt de stijging alleen onderbroken door de oorlogen. Als wij de gemiddelde opbrengst per pacht of periode van drie jaar nemen, komen wij tot volgend resultaat:

TABEL III

Jaargemiddelde van de triënnale netto-accijnsontvangsten te Gent

Periode	Jaargemiddelde	Periode	Jaargemiddelde
1750-1753	£ 43.596	1768-1771	£ 50.221
1753-1756	£ 46.783	1771-1774	£ 51.918
1756-1759	£ 45.647	1774-1777	£ 55.873
1759-1762	£ 45.181	1777-1780	£ 58.637
1762-1765	£ 46.339	1780-1783	£ 62.741
1765-1768	£ 50.154		

Bron: Gegevens van Tabel I

Daar de omslagvoet tussen 1750 en 1783 niet ernstig veranderde en de regiekosten na 1756 ongeveer stabiel bleven, brengen de cijfers van de netto-ontvangsten ons een betrouwbaar beeld betreffende de stijgende consumptie. Alleen de Zevenjarige Oorlog bracht voor de garnizoenstad Gent een onderbreking in de groei: de afwezigheid van de troepen had een reële impact op het stedelijk leven. De Beierse Successie-Oorlog (1778-1779) heeft geen zichtbare invloed gehad op de ontvangsten, wanneer men die over een periode van drie jaar bekijkt. Dit beeld steekt schril af tegen dat van de eerste helft van de eeuw, althans vóór de Franse

bezetting. Dan daalden de inkomsten *par le peu de consommation et de trafic* en lagen veel lager: in de jaren twintig bereikten zij met moeite £ 31.000²⁰⁴.

In de jaren 1750-1783 was de stijging echter ongelijkmatig verdeeld. In een eerste cyclus 1750-1765 bleef zij beperkt tot £ 2750, d.i. 6,25 % in drie lustra. Daarna ging zij met sprongen vooruit: met meer dan £ 5500 in 1765-1774 of 12 % in negen jaar en met meer dan £ 10.800 in 1774-1783 of 20,8 % in negen jaar. Naar wij vermoeden kwam een soortgelijke vermeerdering van de accijnsinkomsten ook in andere steden en gewesten voor.

Het is duidelijk dat een kwart-eeuw van stijgende ontvangsten een ideale aanloop bood tot een eerste fiscale politiek en een verlaging van de lasten. De vermindering van de belastingsaanslag door wijzigingen in het pond- en lastgeld en in het issuerecht werd door Gent slechts tijdelijk aangevoeld: na enkele jaren overtroffen de accijnsinkomsten weer de zestigduizend pond.

De cijfers van de jaarlijkse fiscale ontvangsten, die Tabel I ons bezorgde, wijzen op nog iets anders. Het komt meermaals voor dat de ontvangsten van de pachters het laagst liggen in het eerste uitbatingsjaar en het hoogst in het laatste jaar. Dit is zo in de jaren 1750-1753, 1762-1765, 1765-1768, 1768-1771, 1774-1777. Het is onmogelijk uit te maken of dit toevallig is. Het lijkt vooral bij de onregelmatige aanwezigheid van het garnizoen in oorlogstijd te zijn dat de trend zich niet voortzet. Indien het geen toeval zou zijn maar een stelregel, dan zou dit er op duiden dat elke nieuwe compagnie een zekere inlooptijd nodig had om tot een maximum rendement te komen. Nu stond men praktisch in elke triënnale voor een nieuwe compagnie, omdat er steeds minstens één vennoot veranderde. Het zou verklaren waarom bij het laatste scherp bod in 1786 de beide concurrerende vennootschappen een termijn van zes jaar aanvroegen.

De brok Gentse stadsgeschiedenis wierp ook meer licht op de werking van de centrale en de stedelijke administratie in verband met de fiscaliteit. Wij zagen de Junta voor Besturen aan het werk: ongeduldig, nieuwsgierig en competent. Zij trok graag de zaken tot zich, want zij wilde „*lier les magistrats*”. Een zekere zelfoverschatting bleef haar nochtans niet vreemd. In 1771 rapporteerde zij dat het aan haar tussenkomst te danken was dat de Gentse inkomsten stegen. Haar efficiënte inmenging, zo zagen wij, dateerde van 1768. In 1765, pas na haar oprichting, had zij alleen de rol van verre toezichter van de Geheime Raad overgenomen. Nu is de stijging in de jaren 1768-1771 volgens Tabel II de geringste van de periode van vrede. Maar ja, de jonge leeuwen van de Junta lieten niet na de aandacht van de hoogste instanties op zich te trekken om zodoende een promotie tot raadsheer van een collaterale raad veilig te stellen.

Het zal de lezer ook opgevallen zijn hoe weinig het „buffet”, de groep van de pensionarissen en secretarissen, op het voorplan kwam, daar waar het in bestuurlijke en gerechtelijke aangelegenheden steeds de eerste rol

(204) G.R. 276 B: Raad van Vlaanderen aan Geheime Raad 16 februari 1742. JAS 777: Verslag van de Lalaing en Coppieters 24 maart 1727.

speelde. Dit feit ontging ook de tijdgenoten niet. De oorzaak ervan zagen zij in een gebrek aan competentie: fiscaliteit en openbare schuld waren materies, die buiten het domein van het juridische lagen. Een uitzondering stipte men toen graag aan. Zo meldde raadsheer A. Limpens in 1780 dat raadspensionaris Corthals zich na vijf jaar in de stadsfinanciën had ingewerkt: „*c'est le seul du buffet qui par ses soins et ses applications s'est mis au fait des finances de la ville et en connaît les ressources*”²⁰⁵. In deze aangelegenheden was het veelal het schepencollege zelf dat optrad. Aanvankelijk was de voorschepen de centrale figuur, later waren het de technisch onderlegde schepenen, in een financiecommissie samengebracht, die een leidende rol speelden. Ook in Gent stelt men een groeiende inzet van het schepencollege voor administratieve taken vast en een dalende betekenis voor de rechtspraak.

De tussenkomsten van de raadsfiscaal, vooral wanneer hij regeringscommissaris ter auditie was, waren talrijk en veelal determinerend voor de regeringsbeslissingen. Samen met de Junta der Besturen was hij een instrument van de centralisatiepolitiek van de Brusselse regering. Deze liet zich meer en meer helpen door „*calculateurs*”, zoals men ze heette, cijfermensen en boekhoudkundigen, die men ook te Gent ontmoette. Reeds vóór Jozef II was er daar trouwens een technische ontwikkeling waar te nemen in de stedelijke administratie.

Het Gentse experiment van „pacht by forme van regie” is niet zonder belang voor de geschiedenis van onze steden. Het heeft tot op zekere hoogte model gestaan. Slechts twee voorbeelden: Brugge en Brussel. Te Brugge werd in 1778 J.B. De Moerloose onder druk van de regering met een zesjarig exploitatiecontract bedacht om de inning der accijnzen te verbeteren en de regie mogelijk te maken. De regeringsinstanties hadden hoog opgegeven over zijn bekwaamheid en de ervaring, die hij in Gent had opgedaan²⁰⁶. De man bleek echter eens te meer totaal onbetrouwbaar. Limpens smeekte de Junta te willen „*prévenir qu'une opération qui n'avait pour but que le rétablissement des finances de la ville, ne vienne par l'évènement manquer ce but qu'on a si heureusement atteint à Gand en admodiant successivement les revenus de cette dernière administration*”²⁰⁷. Het werd echter voor iedereen een zware ontgoocheling.

Ook te Brussel werd in 1778 de Gentse methode voorgesteld. Tegen haar zin werd de stad gedwongen de inning van een groot aantal accijnzen te verpachten om de ontvangsten te vergroten. De Brusselse magistraat reageerde wel eens bitter „*Quoique l'admodiation en régie qui a lieu à Gand ne soit point d'une invention nouvelle...*”. Ook daar zou de Gentse methode niet het gewenste succes hebben, om een andere reden echter: er werden geen opbiedende pachters gevonden²⁰⁸! Klaarblijkelijk vonden de auditoren van de Junta het Gentse experiment concluderend en drongen

(205) JAS 784: Verslag Limpens 20 februari 1780.

(206) JAS 697: Brugge aan Limpens 14 januari 1779 en Limpens aan Brugge 20 januari 1779.

(207) JAS 697: memorandum van Limpens 10 januari 1781.

(208) JAS 255: Brussel aan landvoogd 12 december 1778: P 14 april 1780 en D 14 april en 20 juni 1780.

zij het model ook elders op. Hopelijk heeft het in andere steden meer resultaat gehad!

BIJLAGE

*Contract uitgegeven te Gent in 1765 in openbare aanbesteding ter verpachting van het innen der taksen*¹.

Stadsrechten...².

Conditioes op de welcke myn Edele Heeren Schepenen van der Keure der Stadt Ghent in admodiatie sullen gheven voor den tijt van dry jaeren — in te gaen prima Meye 1765 naest-commende ende exspirerende ultima April 1768 — alle de stadsrechten ende middelen hiernaer ghespecificeert ende dat binnen den stadhuyse van Ghendt in de caemer van het collegie

Conditien

Primo

Den admodiateur sal de selve rechten heffen in conformiteijte vande voorenstaende lijstende ende tarif, sonder die te moghen excederen oppijne van concussie op de ordonnantien ende particuliere conditien ende ampliatioe vande voorgeboden geëmaneert op het subyet vande opheve³ ende conservaetie van diere, — voor soo veele daer by niet en is ghederogeert by desen —, waer van aen hem de doubels ofte copien sullen overghelevert worden in behoorelijcke forme t'synen coste.

2

Den admodiateur sal ghehouden sijn te doen den Eedt hier achter volgende van worde te worde.

3

Den admodiateur sal hem ten regarde vande vrydommen ende exemptien moeten conformeren naerde lyste als nu ter Eerste Secretarye⁴ berustende op de boete van duysent guldens voor ieder contraventie ten proffyte vande Majesteyt, ende in cas de voorschreven vrydommen wierden geaugmenteert, en sal den admodiateur daer over geener quyttschelt ofte vallidaetie vermoghen te pretenderen.

(1) JAS 765.

(2) Volgt een samenvatting van de fiscale wetgeving.

(3) Het heffen van gelden waarop men recht kan doen gelden.

(4) De eerste secretarie van de Keure was in tegenstelling tot de vier andere vooral met bestuurlijke aangelegenheden belast. Zie F. DE POTTER, *o.c.*, dl. I, blz. 456.

4

Den admодiateur sal verobligeert sijn, aleer te commen inde jouissance van sijne admодiatiє te restitueren aen afgaende admодiateurs eene somme van dertigh duysent guldens courant gelt, de welcke Eertijts ten proffyte vande stadt door de admодiateurs geadvanceert syn geweest, voir welcke somme van dertigh duysent guldens den admодiateur jaerelijcx sal ghenieten den intrest van viere ten honderden courant voor capitael wisselgeldt, uyt het incommen vande voorseyde stadts rechten, te weten, tot concurrentie van £ 71.8.7. grooten, ende uyt de penningen van het huysgelt tot £ 100.0.0 grooten, volgens mondelynge accort tusschen de stadt ende de heeren geestelycke ende practesijnen vanden Raede in Vlaenderen als auditeurs vande rekenijngє van het selve huysgelt ⁵; welcke admодiatiє gheyndight sijnde, sal aen den afgaenden admодiateur door de aencommende pachters-admодiateurs de voornoemde somme van dertigh duysent guldens worden gherembourseert.

5

Ende tot versekerthede ende assurantie vande admодiatiє sal de voorseyde somme van dertigh duysent guldens boven het solidair verbant aende aennemers blijven als reelen seker verbonden aende stadt.

6

Den admодiateur sal verobligeert sijn binnen vierentwintigh uren naer dat de admодiatiє op hem sal sijn verbleven, te stellen souffisanten personelen resseanten ⁶ poortelycken seker ten contentemente van het collegie.

7

Alle welcke borghen ende certifianten, midtsgaeders haerlieder weduwen ende hoors elck verobligeert sullen wesen solidairelijck sonder divisie ofte excussie gelyck den principaelen admодiateur ⁷, met last van voorderen seker te stellen dies aensocht sijnde.

8

Ende ingevalle den admодiateur diergelijcken seker niet en kan stellen, sullen mijn edele heeren schepenen vander keure de obtie hebben vande selve rechten andermael te exponneren a fol renchier ⁸ ofte wel voor den admодiateur te nemen, den lesten voorgaenden ofte anderen verhoogher elck op sijn ghebodt, soo sy tot het meeste proffyt vande stadt sullen vinden te behooren, ende als dan min gheldende, sal het fol renchier verhaelt worden opden admодiateur in faute ghebleven synde te stellen den voorseyden seker by paraete executie ofte op synen persoon.

(5) De interne auditeurs van de Gentse stadsrekeningen waren naast de hoogbaljuw twee kanunniken namens de clerus, twee schepenen van de Keure en twee advokaten.

(6) *Séant* (frans).

(7) De voorzitter van de tijdelijke vennootschap.

(8) „*A folle enchère*”.

9

Toch sal den admodiateur ghehouden sijn voordien overslagh⁹ onder eedt te declareren sijne geassocieerde partionniers¹⁰, dewelcke niet minder en sullen moghen sijn als dry persoonen, noch meer als vijfve, ende die oock soo wel als de borghen ende certifianten elck solidairelijck verbonden sullen syn voorde somme van admodiatie ende volcommijnghe vande conditien van diere, ende dat buijten syne gedenomeerde niemant directelyck ofte indirectelyck part ofte deel en heeft nochte hebben en sal inde admodiatie.

10

Ende alle de gonne dewelcke sullen hebben gheschooten¹¹ opde admodiatie ofte de selve verhooght, ghehouden ende verbonden syn aen hun ghebodt ende billiet, ten sulcken effecte dat mijn Edele heeren Schepenen voor admodiateur sullen vermoghen te declareren, den lesten, naelesten, ofte alsulcken verhoogher die hun ghelieven sal, sonder eenige redenen te moeten declareren.

11

Ende in dien den lesten verhoogher geoordeelt wierde met sijne partionniers insolvent te sijn tot het doen vande voorseijde avance ende volcommen vande voordere conditien, dat het collegie sal mogen aenveerden den naelesten verhoogher, die insulcken gevalle verbonden sal blijven, ende sal den insolventen ghehouden syn te betaelen de coutresse by executie¹², ende daer en boven vervallen insulcke penen als myn Edele heeren Schepenen sullen arbitreren naer d'exigentie vande saecke.

12

Den admodiateur en sal niet vermoghen te pretenderen eenigher quyttschelt ofte moderaetie, om wat reden ofte oorsaecke het selve saude moghen wesen, ghepeynst ofte ongepeynst, geene uytgesondert nochte gereserveert, door dien dese rechten geexponneert worden gelyck den worp van eene nette¹³, sonder dat dese clause sal moghen aensien worden voor comminatoire om dat andersints, ende daer sonder dese expositie niet en saude gedaen sijn, ende dater oock niet anders en wort gheexponneert als het gonne de stadt saude connen ontfanghen bij weghe van simpele collectie.

13

Verclaerende het collegie dat in dien geduerende dese admodiatie de Majesteijt gedient waere te verbieden het stocken van graenbrandewijnen, den admodiateur ter dier oorsaecke niet en vermoghen te pretenderen eenigh vergelt, moderatie ofte verminderijnghe vande somme van admodiatie.

(9) Beslissing na beraadslaging over omvang van iets.

(10) Parteniers, vennoten.

(11) Geschoten op : typische uitdrukking voor „trachten te bereiken als een doel”.

(12) Beslaglegging op goederen.

(13) D.i. met risico.

14

Den admodiateur en sal de voornoemde rechten niet vermoghen in naerpachte¹⁴ te gheven, nochte daer over accorden maecken met cloosters, cooplieden, wijnckeliers, ofte andere personen sonder expres consent ende aggreatie van het collegie.

15

Wordende den admodiateur, sijne partionniers, geassocieerde, commisen ende garden verboden te doen eenighen coophandel inde specien subject aen de voornoemde rechten, directelyck ofte indirectelijck oppijne van by hem, syne geassocieerde ende partionniers te verbeuren eene boete van duysent guldens, te weten by den gonnen van hun daer aen ghecontraveniert hebbende, ende by de officieren, ontfangers, boeckhouders ende controleurs, eene boete van vijf hondert guldens, ende bij de commisen ende garden de somme van hondert guldens, ende de voordere arbitraire correctie naer de importantie vande saecke, een derde ten proffyte vande Majesteyt, een ander derde ten proffyte van de stadt, ende het resterende derde voordien aenbrijngher.

16

Voorts sal den admodiateur verobligeert sijn te stellen ende hauden syne comptoiren inde plaetse alwaer die jegenwoordigh syn, ten waere het collegie noodigh vonde voordien dienst van het publicq de voorseyde comptoiren te veranderen, in welcken ghevalle den admodiateur daer toe consent sal moeten versoecken van het collegie, die het selve sal acorderen indien het goet ghevonden wort.

17

Den admodiateur sal verobligeert sijn te doen stellen boven de deure van ieder comptoir, alsmede aen de poorten ende waeterboomen¹⁵ de wapenen van de stadt, met inscriptie ende declaraetie in vlaemsche ende fransche taele van de rechten, die aldaer ghedecleert ende betaelt worden, alles t'synen privativen coste binnen den tyt van eene maendt, ende op pene dat sulcx t'synen coste by het collegie sal worden gedaen.

18

Den admodiateur ende syne geassocieerde en sullen niet vermoghen te gheven eenigh consent ofte particuliere permissie, ofte doen eenige andere expeditie, ofte verleenen eenige billietten sonder kennisse ende signature vande personen tot den ontfanck ghestelt ende ghecommitteert.

(14) Onderpacht, pacht uit de tweede hand.

(15) De waterboom was een drijvende balk, die de toegang tot de stadswateren afsloot.

19

Den admодiateur sal hem precieselijck conformeren naer onse resolutien van den 10ⁿ ende 22 april 1756 waerby de regie vande voornoemde rechten is gearresteert, ende sal vermoghen te stellen sulcke guarden, als hy geraedigh vinden sal, tot conservaetie van sijne geadmodieerde rechten, ende die afstellen t'synen beliefte, sonder daer van eenige redenen te moeten gheven, op conditie nochtans, dat hy maer en sal mogen employieren 5 rondegarden¹⁶ à f 5.0.0 ter weeke, ende 48 gemeene à f 4-0-0 ter weeke sonder meer op pyne van radiatie, ende sullen ghebracht worden inde rekenyngen als volgt, te weten,

Rekeninge Bieren, 1 rondegarde a f 5-0-0 ende 17 gemeene a f 4-0-0
Rekeninge Pontgelt 5. gemeene,

Rekeninge Mercherije, 2 ronde-garde, 3. gemeene ende den princelycken officier,

Rekeninge wijnen eene

Rekeninge brandthout 3 gemeene,

Rekeninge maelderije twee ronde-gaerden ende 19. gemeene,

ende sal uijt het comptoir van de maelderije boven de voorseyde gemploijeerde aenden ontfangher vande waeckende mannen betaelt worden tot £ 316.0.0 gulden courant t's jaers, om daer mede te betaelen¹⁶ waeckende mannen¹⁷ de gonne sullen wesen aen d'orders van de admодiateurs geduerende dese admодiatie om de selve t'employeren tot conservaetie van de rechten, welke waeckende mannen ghehauden sullen wesen te pres-teren den eedt geprescribeert voor de guarden. Voorts sal hy moeten employieren de ontfangers, bouckhauders, controlleurs, ende andere officialen voorsien van commissie¹⁸ van het collegie opde gagen ende emolumenten daer toe staende, die van hunnen ontfanck ende administratie rekenijnge sullen doen aen schepenen alsmede oock employieren stadtsdrucker op redelijcke loon, ende de clerccquen aende poorten¹⁹.

20

Alles in den verstanden dat hij, admодiateur, de voornoemde commisen, ontfangers, controlleurs, guarden ende andere, niet en sal employeren nochte laeten employieren tot den ontfanck ende conservaetie van eenige andere rechten van wat nature de selve sauden moghen syn als de gonne van dese stadt.

21

Alle de gheemploijeerden sullen ghehauden sijn te volsommen aen d'orders vande admодiateurs in het fait van de directie, innynge ende conser-

(16) Rondegarden waren wachters eerste klas die een rondgang deden terwijl gemeene garden gewone wachters waren.

(17) De stadswakende mannen werden in 1752 ingesteld vooral om fraude te beletten. Zie F. DE POTTER, *o.c.*, dl. I, blz. 405-407.

(18) Benoeming, opdracht.

(19) De zeven poortklerken aangesteld aan de zeven stadspoorten.

vaetie vande rechten, midtsgaeders aen hun te verleenen inspectie vande registers, daarvan te gheven extraiten op syn versoeck, op pijn van suspensie ofte alle sulcke andere penen als het collegie sal vinden te behooren.

22

De debiteuren vande rechtten sullen vermoghen gheexecuteert te worden sonder voorgaende sommaetie ten versoecke vande admodiateur ofte de ontfanghers tot betaelijnghe vande selve rechten, ende sullen niet geadmitteert worden in oppositie sonder voorgaende namptissement²⁰ indien den rechter sulcx vint te behooren.

De heeren uijtgevers willende voorsien soo wel voor de securiteijt van de betaelders als van de admodiateurs, ende omme te vorcommen alle inconvenienten, verclaeren dat den admodiateur ghehouden ende verobligeert is, alle de boucken van hunne ontfanghers wel ende deughdelijck te doen binden, midtsgaders alle de blaederen te coteren ende te nombrenen, ende t'elcken jaere voor den eersten april te bewegen ten comptoire van den eersten secretaris om die op het eerste ende leste bladt bij denselven eersten secretaris gearapheert te worden, welcke boecken d'admodiateurs gehouden sijn aende gecommiteerde van het collegie te produceren t'elckens vermaent sijnde, wordende wel ende expresselijck aen alle de ontfanghers geinterdiceert eenige notitie te houden boven de selve boecken.

23

De particuliere crediteuren vanden admodiateur en sullen niet vermoghen te beklaeghen, arresteren nochte saijsieren om wat reden ofte oorsaecke dat het soude mogen wesen de pennijnghen procederende vande geadmodieerde rechten.

24

Mijn heeren schepenen sullen hebben recht van tacite hypoteque, ende preferentie op de goederen van de admodiateur, sijne partionniers ende geassocieerde tot verhael van het gonne hy sal schuldigh wesen, ende tot volcommijnghe van alle het gonne dependerende van deze conditien.

25

Gheene brieven van respeiijt nochte van atterminatie²¹, nochte cessie van goede, die den admodiateur ofte syne geassocieerde souden moghen becommen, en sullen effet hebben ten regarde vande stad.

26

Alle de schulden procederende uyt de geadmodieerde rechten ende daer aen clevende sullen moeten gheint worden by parate executie²² tot laste van de debiteuren geduerende den tyt van dese admodiatie, ende noch

(20) Som tot borg, pand.

(21) Uitstel.

(22) Beslaglegging waarvoor geen verder vonnis of bevel nodig is.

een half jaer naer het expireren van dien, waert' eynden de selve schulden ghehouden sullen worden, over ghequeten sonder dat men ter dier causen daernaer iemant sal molesteren ofte toespreken, niet meer met het intenderen van actie, het leggen van deelingje van eede als andersints.

27

De twee deelen van dry van de boeten tot laste vande fraudeurs, midts-gaeders de confiscaetie over begaen frauden sullen sijn ten proffyte vanden admodiateur, midts t'hunnen laste blijvende de oncostten vande processen, ende het resterende derde ten proffyte vande garden ofte der stadts waeckende mannen den aenslagende callaigne²³ gedaen hebbende. Ghelyck oock op dien voet verdeelt sullen moeten worden de aengheslaeghen goederen op weerde, wel verstaende dat den admodiateur ghehouden sal wesen al sulcke aengeslaeghen goederen voorde weerde te beweghen int packhuys Cooremerckt, ende binnen den tijt van eene maent, de selve goederen aldaer publicquelyck te doen vercoopen door den stockhauder²⁴ deser stad, te weten, naer dat de selve by adjudicaetie ingevalle van oppositie aangewesen worden, ofte naerdad de cooplieden volontairelijck de weerde van hunne claerijng²⁵ naerdad sy sullen aenghehouden worden, sullen ontfangen hebben, soo nochtans dat de voorseyde admodiateurs expresselijck belast worden van alle dies pertinent renseing te doen van dry te dry maenden, ende niet alleene te vergoeden de stadts rechten vande voorseyde aengeslaeghen goederen, nemaer oock te doen consteren, dat alle het voorseyde derde aende garden ofte stadts waeckende mannen exactelyck is betaelt.

28

Ende inden ghevalle gheprocedeert wordt tot vercoopinge vande aengheslaeghen ofte verbeurt verclaerde effecten, sal den admodiateur tot dies ghehouden syn te emploijeren den gheswoornen stockhauder vande necessaire venditien deser stad.

29

Niemant en sal vermoghen te injurieren ofte qualyck te, tracteren den admodiateur ofte syne commisen in het fait ende directie van syne admodiatie noch permitteren, toelaten, ofte eenige oorsaecke gheven dat andere sulcx sauden doen uyt reden dat sy onder protexie ende sauvegaerde vande Majesteyt syn, op pyne van eene boete van hondert guldens ende arbitraire correctie tot laste vande contraventeurs, ende sullen de auders ende meesters ghehouden sijn te verantwoorden voor het fait van hunne kinderen, dienstboden ende domestiquen in het ghesagh van de boete.

(23) Callaigne : bekeuring met eventueel beslaglegging.

(24) Ambtenaar belast met het houden van openbare verkopen.

(25) Aangifte van de waarde en/of betaling van de daarvoor verschuldigde rechten, het doen betalen van deze rechten.

30

De vier portiers en sullen in het toecommende niet vermoghen te openen ofte sluyten de poorten, als in de presentie van den clercq van de poorte ofte van eenen geemploijeerde vanden admodiateur op pyne van privaetie van hun officie ende op de boete van hondert guldens.

31

Wordende verboden aen alle de boomhauwers²⁶ ende alle de gonne directie hebbende van bruggen ende passagien te waeter ende op de rivieren te laeten passeren eenige schepen ghelaeden met eenighe specien subyet aende voornoemde rechten, ten sy naerdien hun gebleken sal sijn van behoorelycke permissie ende pasport op pyne van privaetie van hun officie, ende op de boete van hondert guldens.

32

Boven *de somme van vijf hondert ponden grooten, die van wegen de provintie over ende ter causen van het employ van cnechten ende guarden tot conservaetie vande rechten saude ghegheven worden, (in dien het collegie sulcx goet vint te doen) in het geheel sal syn ende blijven ten profijte vande stadt, ende inde rekenijnghe vande maelderije verantwoord worden sonder dat de selve deel sullen maecken van fixe somme.*

33

Wordende daerenboven expresselyck gheconditionneert dat den instel van de voornoemde rechten ghebeuren moet op de somme van negenender-tigh duysent ponden grooten courant t'sjaers, wel meer, maer niet min, ende sal de somme moghen verhooght worden tot de absoluten overslagh, ende sal den admodiateur ghehauden sijn de voornoemde fixe somme, waerop den overslagh sal gebeuren jaerelijckx ende suyverlyck ten profijte vande stadt goet doene, ende proffiteren boven alle de oncosten van regie als publicaetie vande voorgeboden, ordinaire wyngelden, den jaerelyckschen hondersten pennynck aen de aerme caemer deser stadt, auditieghelden, stellen van rekenyngen, bekostinge van pennen, inct, boecken, papier, drucken van billietten, comptoir-huere, branthaut, gagien aende officieren, guarden, clerquen ende boomhauwers, recognitieghelden, ende alle voordere oncosten geene gesondert nocte ghereserveert, de welcke al eerst ende alvooren sullen moeten afgetrocken ende gereduceert worden, ende t'eijnden dies ten profijte vande stadt suyverlijck goet gedaen de voorseyde fixe somme, waerop den overslagh sal ghebeuren, ende sal naer den voorseyden aftreck, ende verantwoordijnghe vande fixe somme vande exressentie²⁷ van het incommen vande voornoemde rechten gedeelt worden, tusschen de stadt ende den admodiateur, te weten by de stadt gheproffiteert negen deelen vande voorseyde exressentie, ende het resterende thiende blyven ten profyete van de admodiateur.

(26) Beambten, die bij de havenboom of bij het water toezien op het vertollen van de goederen.

(27) De meer-ontvangst boven de pacht prijs.

34

Wordende alhier te kennen gegeven, dat van dese admodiatie gheexcludeert worden de gonne niet woonende onder de ghehoorsaemheijt vande Majesteijt ofte aender selve comptabel by middel van pachten, admodiatien, ofte eenige entreprisen, ende indien eenige admodiateurs gheduerende desen termijn van deze admodiatie hun comptabel quaemen te maecken sullen de gonne sulcx gedaen hebbende ipso facto commen te vervallen van dese admodiatie ; nochte oock tot de selve geadmitteert worden eenige militairen noch oock eenige officialen der stadt dienende bij commissie ten waere ten tijde van de ghemelde admodiatie stellende t'synen coste bedienelyck²⁸ man ten appaisemente van het collegie.

(28) Bedienelyck man : substituut, plaatsvervanger.